

การเรียนรู้ การจัดการตนเอง และการจัดการภายในครอบครัวที่นำไปสู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจในครัวเรือนของครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่ ในพื้นที่จังหวัดยะลา

นัชชิตา บาเกาะ

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

มุฮัมหมัดอาฟีฟี อัซซอลิฮี*^{*}

คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

วันที่รับบทความ 13 กันยายน พ.ศ. 2566

วันที่แก้ไขบทความ 18 มกราคม พ.ศ. 2567

วันที่ตอบรับบทความ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2567

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพหนี้สิน ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนของครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่ 2) เพื่อศึกษาการเรียนรู้ การจัดการตนเอง และการจัดการภายในครอบครัว ที่นำไปสู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือนของครอบครัวรุ่นใหม่ และ 3) เพื่อศึกษาเงื่อนไขของการเรียนรู้ การจัดการตนเอง และการจัดการภายในครอบครัว ที่นำไปสู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือนของครอบครัวรุ่นใหม่ การศึกษาเป็นการวิจัยภาคสนามในรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้ให้ข้อมูลหลักคือ ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่ จำนวน 9 ครอบครัว ในพื้นที่จังหวัดยะลา ซึ่งทำการคัดเลือกแบบเจาะจงโดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก ข้อค้นพบจากการศึกษาแสดงให้เห็นสถานการณ์ของครอบครัวมุสลิมที่มีภาระหนี้สิน ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับรถ บ้าน ที่ดิน และเงินกู้ และคาดหวังในการชำระหนี้สินให้เร็วที่สุด การศึกษาพบว่าครอบครัวมุสลิมให้นิยามความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ซึ่งมี 6 องค์ประกอบ คือ 1) ครอบครัวควรมีการลงทุนและการหารายได้เสริม 2) มีการออม 3) มีระบบคิดทางการเงิน 4) มีการแบ่งบัญชีชัดเจน และเปิดบัญชีโดยไม่มีแอปและบัตรเครดิตเอ็ม 5) มีเงินเดือนประจำ และ 6) มีทรัพย์สินครอบครอง และครอบครัวมีความเห็นว่าการเรียนรู้ที่จะสามารถส่งผลต่อการจัดการตนเองและการจัดการภายในครอบครัวเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย 3 กระบวนการ คือ 1) มีกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ ศึกษาตลอดเวลา ติดตามเทรนด์ ปรับตัว ฟัง guruการเงิน และศึกษาจากสื่อออนไลน์ 2) มีเนื้อหาที่จะเรียนรู้ ได้แก่ การจัดการด้านการเงิน การเลี้ยงดูบุตร และการศึกษาของบุตร การทำธุรกิจ และ 3) มีเหตุผลในการเรียนรู้ ได้แก่ เหตุผลของศาสนา การเพิ่มรายได้ การเป็นแบบอย่างการเรียนรู้ให้คนในครอบครัว การพัฒนาตนเองให้เท่าทันความรู้ใหม่ ๆ การศึกษาพบว่า การจัดการตนเองและการจัดการภายในครอบครัวควรให้ความสำคัญกับ 1) การบริหารจัดการเศรษฐกิจครัวเรือน ได้แก่ การวางแผนชำระหนี้ การวางแผนระยะยาว การลงทุนและการหารายได้เสริม การจัดการค่าใช้จ่าย การจัดการเงินเก็บฉุกเฉิน การลงทุน การแบ่งบัญชีชัดเจน และ 2) การจัดการตนเองและภายในครอบครัวที่ดี ได้แก่ การช่วยเหลือระหว่างสามีและภรรยา การสอนสมาชิกในครอบครัวในการออม การตัดสินใจร่วมกัน การสื่อสารอยู่เสมอ มอบหมายไว้วางใจภรรยา นอกจากนี้การศึกษพบว่าครอบครัวมีเงื่อนไขของการเรียนรู้ การจัดการตนเอง และการจัดการภายในครอบครัว ที่นำไปสู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือน มี 2 ด้าน คือ 1) เงื่อนไขทางสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว การได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงาน การได้รับการปลูกฝังจากครอบครัว การมีประสบการณ์ช่วยพ่อแม่ในวัยเด็ก ประสบการณ์จากการทำงาน และหลักการศาสนา และ 2) เงื่อนไขตัวบุคคล ประกอบด้วย การไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย การพึ่งตนเอง รู้จักรับผิดชอบ การตระหนักรู้และการรู้จักตัวเอง การศึกษาเรียนรู้เสมอและลองผิดลองถูก และการปรับตัว

คำสำคัญ: การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง; การจัดการตนเองและการจัดการภายในครอบครัว; การเรียนรู้; ความมั่นคงทางเศรษฐกิจในครัวเรือน; ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่

* ผู้รับผิดชอบบทความ: assalihee@gmail.com

Learning, Self-Management and Family Coping to Household Financial Security of Young Muslim Families in Yala Province

Nachima Bakoh

Faculty of Education, Yala Rajabhat University

Muhammadafeefeee Assalihee*

Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus

Received 13 September 2023

Received in revised 18 January 2024

Accepted 14 February 2024

Abstract

This study aims to 1) investigate the debt situation and household financial security of young Muslim families, 2) to examine the learning, self-management, and family coping that contribute to household financial security, and 3) to find out the conditions of learning, self-management, and family coping in achieving household financial security among young Muslim families. The study primarily utilized a qualitative field research approach. Nine young Muslim families in Yala province served as the primary informants. The findings reveal the financial situation of Muslim families burdened with debt, primarily related to car, home, land, and loan payments. The study found that families are eager to repay their debts as quickly as possible. Muslim families define household financial security through six components: 1) investment and supplementary income, 2) savings, 3) financial planning, 4) clear accounting without reliance on apps or ATMs, 5) regular income, and 6) property ownership. They believe that learning plays a crucial role in self-management and family coping to achieve financial security, which involves three processes: 1) continuous learning through studying, staying updated on trends, adapting, listening to financial advice, and online learning; 2) learning content, including financial management, child-rearing, children's education, and business management; and 3) motivations for learning, including religious beliefs, income improvement, setting an example for family members, personal development, and staying informed about new knowledge. The study emphasizes that self-management and family coping should focus on 1) household economic management, including debt repayment planning, long-term financial planning, investment, supplementary income, expense management, emergency fund management, stock investment, and clear accounting; and 2) personal and family coping, involving mutual support between spouses, teaching family members about saving, making joint decisions, maintaining continuous communication, and granting trust to spouse. Additionally, the study identifies conditions that contribute to learning, self-management, and family coping for household financial security, categorized into: 1) environmental conditions, including support from family and friends, experiences assisting parents during childhood, work experiences, and religious principles; and 2) personal conditions, involving avoiding frugality, self-reliance, responsibility, self-awareness, continuous learning, and adaptability.

Keywords: transformative learning; self-management and family coping; learning; household financial security; young Muslim families

* Corresponding author: assalihee@gmail.com

DOI: 10.14456/tujournal.2025.5

วารสารธรรมศาสตร์ 88

บทนำ

ปัจจุบันปัญหานี้สินครัวเรือนสำหรับครัวเรือนในประเทศไทยถือได้ว่าอยู่ในประเด็นที่ได้รับความสนใจอย่างยิ่งจากทุกภาคส่วน เนื่องจากปัญหานี้สินครัวเรือนยังคงอยู่ในอัตราที่สูง (สุกฤดา สงวนพันธุ์, 2558) ซึ่งมีสาเหตุจากปัจจัยหลายด้าน เช่น สถานการณ์เศรษฐกิจ การหารายได้ ค่าใช้จ่ายในแต่ละวันและพฤติกรรมการจัดการด้านการเงิน เป็นต้น จากการสำรวจโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติพบว่าปัญหานี้สินครัวเรือนไทยแม้มีอัตราที่ลดลงแต่ก็ยังคงอยู่ในระดับที่สูง ซึ่งปัญหาดังกล่าวส่งผลต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่อาจส่งผลกระทบต่อปัญหาเศรษฐกิจในสังคมในภาพรวมในอนาคต ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือน คือ ครัวเรือนที่มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และเพียงพอต่อความต้องการพื้นฐานของครอบครัว มีเงินออมหรือทรัพย์สินครอบครองที่สามารถนำไปเปลี่ยนเป็นเงินสดเพื่อใช้ในยามฉุกเฉิน และครัวเรือนที่มีภาระการชำระหนี้ต่อรายได้ไม่เกินร้อยละ 30 สามารถวัดจากองค์ประกอบ 7 ด้าน (Prosperity Now, 2017) ได้แก่ 1) การนำทางหรือตัดสินใจ 2) การเรียนรู้ 3) รายได้ 4) การออม 5) การลงทุน 6) การครอบครอง และ 7) การปกป้องรักษา โดยในช่วงเวลาที่ผ่านมารัฐบาลได้ร่วมกับภาคเอกชนในการช่วยเหลือและแก้ปัญหาหนี้สินครัวเรือน ซึ่งได้มีนโยบายและมาตรการที่สำคัญ เช่น การส่งเสริมความรู้ทางการเงิน(financial literacy) ดูแลสินเชื่อบัตรเครดิตและสินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับของธนาคารแห่งประเทศไทย โครงการคลินิกแก้หนี้ (debt clinic) โครงการเดินหน้าจัดหนี้ในระบบ อย่างไรก็ตามก็พบว่าการแก้ปัญหาข้างต้นแม้สามารถแก้ปัญหาได้บางส่วนในระยะสั้นแต่ก็มีการตั้งคำถามถึงการแก้ปัญหาความมั่นคงทางเศรษฐกิจในครัวเรือนอย่างยั่งยืน ซึ่งจำเป็นที่จะต้องหาวิธีการและมาตรการอื่น ๆ โดยเฉพาะการแก้ปัญหาพฤติกรรมการใช้เงินของครัวเรือนโดยตรง ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่สำคัญ (Ogawa et al., 1996) และสามารถแก้ปัญหาได้ในระยะยาวหากบุคคลสามารถมีพฤติกรรมการใช้เงินที่มีวินัยและสามารถบริหารจัดการเงินมากยิ่งขึ้น

การแก้ปัญหาหนี้สินในครัวเรือนนั้นเป็นประเด็นที่นักวิชาการหลายท่านให้ความสนใจเนื่องจากปัญหานี้สินนั้นเป็นปัญหาใกล้ตัวและมีแนวโน้มที่จะขยายในครอบครัวมากขึ้น จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสถานการณ์ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือนหลายประเด็น เช่น งานวิจัยที่ได้รับทุนวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ของดลิตา อมร همانนท์ (2561) ได้ศึกษาเกี่ยวกับทักษะทางการเงินกับการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากร การศึกษาของ อนันต์ ภาวสุทธิพิศฐ์ (2559) ได้ศึกษาผลกระทบของปัจจัยประชากรต่อสถาบันครอบครัวและชุมชนในชนบท และการศึกษาของ จิระวัฒน์ บั้นเปี่ยมรัษฎ์ และคณะ (2559) ได้ศึกษาโครงการส่งเสริมงานวิจัยว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรในมิติการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความมั่นคงทางการเงินของประชากร ซึ่งเมื่อพิจารณาประเด็นการศึกษาข้างต้นแล้วพบว่าส่วนใหญ่เป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสถานะทางเศรษฐกิจกับประชาชนในมิติสภาพการณ์ทั่วไป

ในขณะเดียวกันมีงานวิจัยส่วนหนึ่งที่ศึกษาเกี่ยวกับการแก้ปัญหาความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือนหรือการแก้ปัญหาหนี้สินครัวเรือน เช่น การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อภาระหนี้สินของเกษตรกร (ศิริภา โกคาพาณิษฐ์ และสัญญา เคนาภูมิ, 2560; สุกานดา กลิ่นขจร และ

ของคนวัยเริ่มทำงานจะมีหนี้และเป็นช่วงอายุที่มีสัดส่วนคนเป็นหนี้มากที่สุด (โสมรศม์ จันทรัตน์ และคณะ, 2560) นอกจากนี้ครอบครัวรุ่นใหม่ โดยเฉพาะผู้ชายที่แต่งงานแล้วส่วนใหญ่มองว่าเงินเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสมดุลชีวิต ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความคาดหวังของสังคมต่อบทบาทผู้ชายและผู้หญิงกลุ่มผู้ชายที่มีครอบครัวแล้วทั้งเงินเอกซ์และเงินราย มองว่าตนเองต้องเป็นผู้นำครอบครัว การสร้างครอบครัว เช่น การแต่งงาน การเลี้ยงดูบุตร การมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ จำเป็นต้องใช้เงินมาก จึงมีแรงกดดันให้ต้องทำงานเพื่อหาเงิน หรือต้องวางแผนลงทุนในธุรกิจที่จะทำให้มีเงินมากขึ้น (มนสิการ กาญจนะจิตรา และคณะ, 2560) และเลือกกลุ่มครอบครัวรุ่นใหม่ในพื้นที่จังหวัดยะลาเป็นกลุ่มศึกษานำร่องเนื่องจากเป็นพื้นที่มีสภาพทางเศรษฐกิจต่ำกว่าหลายพื้นที่ของประเทศไทยและมีบริบทเฉพาะ ซึ่งการศึกษาเงื่อนไขของการเรียนรู้ การจัดการตนเองและในครอบครัว จะทำให้ทราบว่ามีเงื่อนไขหรือปัจจัยใดบ้างที่ทำให้ครอบครัวเกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจในครัวเรือน ซึ่งหากครอบครัวมีการเรียนรู้ สามารถจัดการตนเองและจัดการภายในครอบครัวได้ดี จะส่งผลต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจในครัวเรือนได้ โดยผลที่ได้จากการศึกษาจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการนำไปพัฒนาเป็นนโยบายแก้ปัญหาหนี้สินครัวเรือนและพัฒนาแนวทางการจัดการครอบครัวเพื่อสู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพหนี้สิน ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนของครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่
2. เพื่อศึกษาการเรียนรู้ การจัดการตนเอง และการจัดการภายในครอบครัว ที่นำไปสู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือนของครอบครัวรุ่นใหม่
3. เพื่อศึกษาเงื่อนไขของการเรียนรู้ การจัดการตนเอง และการจัดการภายในครอบครัว ที่นำไปสู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือนของครอบครัวรุ่นใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

1. **รูปแบบการวิจัย** เป็นการวิจัยภาคสนาม (field research) ในรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) (Daly, 2007) ซึ่งผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาปรากฏการณ์ที่สามารถอธิบายได้โดยผ่านการให้ความหมายของผู้ให้ข้อมูลหลัก ตลอดจนความคิดความรู้สึกต่าง ๆ ในการจัดการตนเองและการจัดการภายในครอบครัวที่นำไปสู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้เลือกใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพในการดำเนินการวิจัยในระยะนี้

2. **พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย** ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่จังหวัดยะลา เป็นพื้นที่ในการวิจัย เนื่องจากพื้นที่จังหวัดยะลา มีอัตลักษณ์ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีความเฉพาะ และเป็นพื้นที่ที่มีชาวมุสลิมอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก มีอัตราการแต่งงานและสร้างครอบครัวของคนรุ่นใหม่ในกลุ่มชาวมุสลิมค่อนข้างสูง และส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุที่ไม่เกิน 30 ปี รวมทั้งผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าทีมวิจัยมีศักยภาพในการเข้าถึงข้อมูลได้ เนื่องจากเป็นคนในพื้นที่และมีความเข้าใจถึงขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีเอกลักษณ์ของจังหวัดชายแดนภาคใต้

3. **ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants)** คือ ครอบครัวรุ่นใหม่ จำนวน 9 ครอบครัว ประกอบด้วย สามีและภรรยาในพื้นที่จังหวัดยะลา จำนวน 18 คน โดยส่วนใหญ่แต่งงานระยะเวลา 5-10 ปี การศึกษา ระดับปริญญาตรี มีจำนวนบุตรระหว่าง 1-4 คน ประกอบอาชีพหลากหลายทั้งพนักงานของรัฐ พนักงานเอกชน และธุรกิจส่วนตัว โดยผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเฉพาะเจาะจง (purposive หรือ judgmental sampling) (Thomas, 2022) ซึ่งเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (inclusion criteria) ประกอบด้วย 1) เป็นบุคคลที่ทำงานนอกบ้านทั้งสามีและภรรยา มีบุตรอย่างน้อย 1 คน อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดยะลา 2) ใช้ชีวิตครอบครัวไม่เกิน 10 ปี 3) เป็นครอบครัวที่มีภาระหนี้สินครัวเรือน 4) ครอบครัวสามารถจัดการตนเองและจัดการภายในครอบครัวเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจในครอบครัวได้ดี และ 5) ยินดีให้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ สาเหตุที่เลือกกลุ่มครอบครัวมุสลิมเนื่องจากเป็นกลุ่มประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ประชาชนมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจในครัวเรือนน้อยกว่าพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศไทยพิจารณาจากดัชนีความก้าวหน้าของ คนปี 2565 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566)

4. **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** เนื่องจากเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุด และสำหรับเครื่องมือที่ใช้ประกอบการเก็บข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วย 3 ลักษณะสำคัญคือ 1) in-depth interview เป็นแนวคำถามในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยแนวคำถามจะมีลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ คือ แนวคำถามหลัก (main question) คำถามเพื่อขยายละเอียดและความชัดเจน (Probing Questions) คำถามเพื่อตามประเด็น (follow-up questions) 2) การสังเกต ใช้วิธีการสังเกตแบบไม่ได้มีส่วนร่วมโดยสมบูรณ์ (observer-as-participant) และ 3) การจดบันทึก (field note) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่านพิจารณา และหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Item Content Validity Index: I-CVI) (Shi et al., 2012) จากการวิเคราะห์พบว่า ข้อคำถาม มีค่า I-CVI = 1.0 ทุกข้อ ดังนั้นข้อคำถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และมีความเหมาะสมสำหรับการวิจัย

5. **การวิเคราะห์ข้อมูล** ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางของไมล์ส ฮิวเบอร์แมน และอัลดามา (Miles et al., 1994) ด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ประกอบด้วย 1) **data organizing** ทั้งในทางกายภาพและในทางเนื้อหา คือทำข้อมูลหลายประเภท ซึ่งได้มาจากหลายแหล่งหลายวิธีการ จากข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ข้อมูลจากการสังเกต ให้อยู่ในรูปของเอกสารที่เป็นระเบียบและเป็นระบบ 2) **data display** หลังจากที่มีการแปลงข้อมูลในรูปเชิงประจักษ์แล้ว ผู้วิจัยแตกข้อมูลที่จัดระเบียบแล้วทั้งหมดออกมาเป็นหน่วยย่อย ๆ ตามความหมายเฉพาะของแต่ละหน่วย โดยผู้วิจัยถอดข้อมูลจากเครื่องบันทึกเสียง มาจัดทำในรูปแบบบทสนทนาจากการสัมภาษณ์ จากนั้นผู้วิจัยเลือกเอาหน่วยที่มีความหมายตรงประเด็นกับเรื่องที่ทำการวิเคราะห์มาให้อ่าน หรือให้ “รหัส” (coding) เป็นการทอนข้อมูลลง กำหนดรหัสสั้น ๆ ขึ้นมาแทนความหมายสำคัญที่ข้อความนั้นสื่อออกมา 3) **conclusion interpretation and verification** เป็นการนำเอาข้อมูลที่แตกออกเป็นหน่วยย่อย ๆ และที่ได้รับการกำหนดรหัสเรียบร้อยแล้ว กลับมารวมเข้ากันใหม่ รวมข้อมูลเป็นกลุ่ม ๆ ตามลักษณะความสัมพันธ์ที่หน่วยย่อยเหล่านั้นมีต่อกัน เพื่อสะดวกในการอ่านเพื่อหาความหมาย หาข้อสรุปและตีความ

Diagram illustrating the components of a new Muslim community:

- เชื่อในภายในบุคคล (Believe in the individual)
- เชื่อมั่นภายนอกบุคคล (Believe in the individual)
- ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่ (New Muslim Family)
- การเรียนรู้ (Learning)
- การจัดการตนเอง และการจัดการภายในครอบครัว (Self-management and family management)
- ความมั่นคงทางเศรษฐกิจในครัวเรือน (Economic stability in the household)

ผลการวิจัย

วารสารธรรมศาสตร์ 93

1. สภาพหนี้สินและความมั่นคงทางเศรษฐกิจในครัวเรือน

การศึกษาสภาพหนี้สินในภาพรวมของครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่พบว่าเกี่ยวข้องกับรถ บ้าน ที่ดิน และเงินกู้ ดังคำกล่าวที่ว่า “ตอนนี้มีบ้าน และมีหนี้สิน คือ ต้องจ่ายค่าบ้านพร้อมที่ดิน (เป็นมรดกของครอบครัวแล้วเราไปซื้อต่อ) โดยทำเรื่องกู้มา เป็นที่มาของหนี้ปัจจุบันและมีหนี้อย่างอื่นเล็ก ๆ ที่ผ่อนอยู่ใหญ่ ๆ คือบ้านอย่างเดียว” (ครอบครัว 1) “เอาก็มีรถคันนี้ ฟังซื้อรถใหม่มาปีนึง แล้วก็เงินกู้ กยศ. มีที่ดินอยู่ตอนนี้ผ่อนที่ดินข้างบ้านอยู่” (ครอบครัว 4) อย่างไรก็ตามครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่เมื่อมีหนี้สินแล้ว มีการวางแผนจัดการหนี้สินที่มี และส่วนใหญ่มีความต้องการชำระหนี้สินให้หมดให้เร็วเท่าที่มีความสามารถ เพราะไม่มีความต้องการเป็นหนี้ในระยะยาว ดังคำกล่าวที่ว่า “ตอนนี้หนี้เหลือ สองล้านกว่า ๆ ผ่อนเดือนละ หมื่นหก มีแผนว่าจะให้หมดใน 17 ปี” (ครอบครัว 1) “เหมือนตอนจะกู้บ้าน เราก็จะคำนวณแล้วว่า รถนั้นซื้อพี่ไ้ พี่จ่ายรถใช้ใหม่ เราก็คำนวณแล้วว่ารถเหลืออีกเกือบ ๆ ปี ยอดเท่านี้แล้วเดือนหน้าเราจะก็จะกู้บ้าน เราเลยจะต้องรีบไปปิดยอดรถ เพื่อที่จะกู้บ้านผ่านในยอดที่ตั้งไว้” (ครอบครัว 5) นอกจากนี้การศึกษายังพบว่าความมั่นคงทางเศรษฐกิจในครัวเรือนจากความเข้าใจการปฏิบัติของครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่ประกอบด้วยพฤติกรรม 6 ด้าน ดังนี้

1.1 การลงทุนและการหารายได้เสริม จากการศึกษายังพบว่าทุกครอบครัวมีการหารายได้เสริมเพื่อนำรายได้มาหมุนเวียนและบริหารจัดการในครอบครัว โดยหลายครอบครัวมีการลงทุนขายของออนไลน์ บางครอบครัวมีการลงทุนทำธุรกิจที่กำลังนิยมในสังคม หรือการหารายได้เสริมจากงานหลักของตนเอง แม้กระทั่งการวางแผนในการลงทุนในอนาคต เช่น อสังหาริมทรัพย์ รวมทั้งมีการลงทุนเพื่อเป็นการออมเงินในระยะยาว ดังคำกล่าวที่ว่า “อ้อสำหรับผมก็จะมีขายของออนไลน์ ประมาณ..ตั้งแต่ลูกคนโต ก็ประมาณ 9 ปีแล้ว นี่แหละ ขายของเล่นข้างหลัง ของเล่น ของสะสม เล็ก ๆ อะไรอย่างนี้ ตามตลาดนัดก็คือ ตลาดขายนี่แหละตามที่เห็นกัน หน้ามัสยิดที่เค้ารื้อ ๆ กันหน้ามัสยิด หน้าสายมอ หน้าตลาดต้นมะพร้าว โกดัง โกดังอยู่ปุ๊บนะไรยังจ้ะ” (ครอบครัว 4)

1.2 การออม คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีการออมเงินเพื่อเป็นหลักประกันในการใช้ชีวิตในอนาคต โดยการมีเงินสำรองในการใช้จ่าย การมีเงินเก็บฉุกเฉิน การมีเงินเก็บไว้ใช้ในอนาคตระยะยาว ซึ่งบริบทแต่ละครอบครัวมีวิธีการในการออมเงินแตกต่างกัน จากการศึกษายังพบว่าสิ่งสำคัญคือครอบครัวทุกครอบครัวมีการออมเงินเพื่อใช้จ่ายในอนาคต บางครอบครัวมีการออมเงินผ่านบัญชีธนาคาร มีการซื้อที่ดินในการออมแทนเงินสด หรือการออมผ่านสหกรณ์ต่าง ๆ การซื้อกรรมธรรม์ ดังคำกล่าวที่ว่า “ใช่ ๆ ยังอยู่ในบัญชีเงินเดือน เพราะว่าตั้งใจไว้ว่า บัญชีเงินเดือนคือแบบค่าใช้จ่ายรายเดือนแล้วก็เงินเก็บอยู่ในนั้น ส่วนฉุกเฉินก็ต้องเอาจากตรงนั้นอยู่แล้ว เพราะว่ามันคือเงินเก็บ” (ครอบครัว 2) “อ้อมก่อนหน้านี้อือซื้อกรรมธรรม์ตอนเป็นอาจารย์ใหม่ ๆ ของอาแบ็กก็ฟังซื้อ 2 ปี ก็ออมเงินในนั้นหลัก ๆ แล้วก็อาแบเป็นคณดูแลเรื่องเงิน อาแบจะเป็นคนทำบัญชีดูแลในร้านทุกอย่าง” (ครอบครัว 7) นอกจากนี้พบว่าทุกครอบครัวมีการวางแผนการออมให้ลูก จำนวนเงินมากน้อยหรือวิธีการในการออมเงินขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละครอบครัว ดังคำกล่าวที่ว่า “ปกติจะมีเงินเก็บของลูกในแต่ละเดือนอยู่แล้ว มีเงินที่รัฐให้แล้วก็เราเองกับอาแบสามี่ ช่วยกันเก็บให้ลูก บางเดือนเก็บได้บางเดือนก็ไม่ได้ไม่เป็นไร แต่เราก็พยายามเก็บไปให้ได้” (ครอบครัว 8)

1.3 ระบบคิดทางการเงิน

1.3.1 การออมก่อนการใช้จ่าย คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีการคิดถึงการออมมาก่อนการใช้จ่ายเงิน โดยจะมีการบริหารจัดการชัดเจนว่าส่วนใดคือเงินเก็บหรือเงินออม และส่วนใดคือเงินสำหรับไว้ใช้จ่ายภายในบ้าน เพื่อที่จะทำให้ครอบครัวมีเงินสำรองเก็บไว้ใช้ในยามฉุกเฉินหรือใช้ในอนาคตได้ ดังคำกล่าวที่ว่า “เวลาได้เงินเดือนเสร็จก็จะออมไว้ก่อนตามหลังอะนะ เพราะว่าไม่ใช่ว่าใช้เสร็จเหลือก็บาทแล้วออม อันนั้นก็ไม่ใช่ มันไม่ใช่เงินออมไง มันเป็นเงินเหลือ แล้วก็แบ่งลงทุนเก็บไว้เป็นค่าเทอมค่าอะไรยังงี้” (ครอบครัว 4)

1.3.2 การคิดการไกล คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีการคิดวางแผนในระยะยาวในการจัดการบริหารที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจครัวเรือนในอนาคต โดยบางครอบครัวมีการวางแผนถึงการชำระหนี้สินครัวเรือนโดยไม่ต้องเป็นภาระของอีกฝ่าย และมีการลงทุนเพื่อแปลงสินทรัพย์ที่มีอยู่เป็นมูลค่าที่สูงขึ้นได้ในอนาคต ดังคำกล่าวที่ว่า “แต่แบบวางแผนทุกอย่างไว้แล้ว ถ้าเกิดวันหนึ่งแบบเสีย ภรรยาไม่ต้องมานั่งเคลียร์หนี้ให้ เพราะแบมีทรัพย์สินอย่างอื่นอยู่แล้ว จะวางแผนอีกว่าต้องเคลียร์เรื่องหนี้บ้านให้เสร็จก่อนลูกจะเข้าเรียนมหาลัย และเข้ามาอยู่ในบ้านพร้อมกัน” (ครอบครัว 1)

1.3.3 การปิดหนี้ให้เร็วที่สุด การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่เมื่อมีหนี้สินแล้ว มีการวางแผนจัดการหนี้สินที่มี ซึ่งจากการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่มีความต้องการชำระหนี้สินให้หมดให้เร็วที่สุด เพราะไม่มีความต้องการเป็นหนี้ในระยะยาว ดังคำกล่าวที่ว่า “ใช่ ช่วงนั้นสถานการณ์มันกำลังดี มันยอดขายมันได้ ตอนนั้นไม่ทันนับเงิน พอเราย้ายมาร้านใหม่ด้วย กำไรได้ 4,000 - 5,000 วันหนึ่ง ก็คือเอาเงินนั้นมาเคลียร์จำได้ ก็คือตอนนั้นยังไม่มีลูก ก็พยายามเคลียร์” (ครอบครัว 7)

1.3.4 มองความจำเป็นมากกว่าหน้าตาทางสังคม คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มองถึงความจำเป็นในการใช้จ่ายซื้อของต่าง ๆ ที่จำเป็นเท่านั้น มากกว่าการคำนึงหน้าตาทางสังคมว่าสังคมจะมองครอบครัวอย่างไร ซึ่งการที่ครอบครัวคิดเช่นนั้นทำให้ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นเป็นออกไปได้ จึงทำให้ครอบครัวยังคงสามารถบริหารจัดการในครอบครัวได้ดี ดังคำกล่าวที่ว่า “เหมือนอาเบยอไม่ได้แคร์ว่าเค้ามีกันและเราต้องมี เค้าก็ไม่ได้ห่วงหน้าตาในสังคม ประมาณว่าเรารู้ตัวเราพอว่าไหวไม่ไหว” (ครอบครัว 9)

1.3.5 เงินลงทุนต้องไม่กระทบกับเงินหลัก คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มองว่าหากจะต้องมีการลงทุนทำธุรกิจหรือลงทุนทำสิ่งใดก็ตาม เงินที่นำมาใช้สิ่งนั้นจะต้องไม่กระทบกับเงินหลักที่ใช้ประจำภายในบ้าน เนื่องจากหากได้มีการลงทุนแล้วไม่ประสบความสำเร็จ ก็จะกระทบต่อการบริหารจัดการด้านการเงินในครอบครัว ดังคำกล่าวที่ว่า “แต่ว่าการที่เราจะลงทุนเรื่องศึกษาอะไรก็แล้วแต่มันจะต้องไม่ส่งผลกระทบกับรายได้หลักที่เรามี เค้าบอกว่าถ้าจะลงทุนอะไรพวกนี้จะต้องมีเงินเย็น เงินเย็นคือเงินที่ถ้ามันหายไปแล้วหรือขาดทุนจริง ๆ ก็จะไม่ ส่งผลอะไรกับเรากับครอบครัวกับเงินที่เราให้กับลูกกับภรรยา” (ครอบครัว 6)

1.3.6 มีการศึกษาเรียนรู้อยู่เสมอ จากการศึกษาพบว่าครอบครัวที่มีการลงทุนจะมีการศึกษาหุ้น เทรนของหุ้น มีการศึกษารายวัน บางครอบครัวที่มีการขายของมือสองจะมีการศึกษาสำรวจความต้องการของลูกค้าว่าในช่วงเวลานั้น ๆ สินค้าใดกำลังเป็นที่ต้องการ บางครอบครัวที่มีการลงทุนเปิด

ธุรกิจจะมีการศึกษาทราบความนิยมของผู้บริโภคว่ากำลังนิยมสิ่งใด ในขณะที่ครอบครัวที่ไม่ได้ทำธุรกิจหรือลงทุน จะมีการศึกษาในเรื่องของการบริหารจัดการค่าใช้จ่ายต่าง ๆ อยู่เสมอ ดังคำกล่าวที่ว่า “ใช่ ๆ ต้องมีการ Research แต่จะ Research ต้องรู้ด้วยว่าตอนนี้เล่นอะไรอยู่ แล้วไอตัวนี้ราคาเท่าไร ตอนนี้ไม่ใช่แค่เสื้อ ทั้งโปสเตอร์ การ์ตูน เข็มขัด ไม่แขวนเสื้อ” (ครอบครัว 2) “แต่พยายามศึกษาไปเรื่อย ๆ เพื่อไม่ให้เสี่ยงเกินไปก็ทดลองก่อนน้อย ๆ สัก 4-5 ร้อยบาท พอเห็นว่าโอเคก็ลงทุนเพิ่มเรื่อย ๆ แล้วก็ในโลกออนไลน์ มันเป็นการลงทุนแบบใหม่เราเองก็ต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่มันเปลี่ยนไป” (ครอบครัว 6)

1.4 การแบ่งบัญชีชัดเจน และการเปิดบัญชีโดยไม่มีแอปและบัตรเอทีเอ็ม คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีการจัดแบ่งบัญชีชัดเจนว่าบัญชีใดเป็นบัญชีเงินเก็บ บัญชีใดเป็นบัญชีค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ซึ่งการแบ่งบัญชีชัดเจนจะทำให้การบริหารจัดการได้ง่ายมากขึ้น เมื่อครอบครัวจำเป็นที่จะต้องใช้จ่ายเงิน ก็สามารถนำเงินจากบัญชีใดบัญชีหนึ่งมาบริหารจัดการได้ ดังคำกล่าวที่ว่า “พี่จะมีบัญชีชัดเจน หลายบัญชีเลย บัญชีหนึ่งไว้เก็บเงินอย่างเดียว อาจจะมีแต่บ้างแต่ไม่มาก บัญชีหนึ่งเป็นเงินใช้จ่ายรายเดือน บัญชีหนึ่งไว้เที่ยวโดยเฉพาะ ก่อนหน้านี้อาจจะเที่ยวไม่มีเงินต้องเอาเงินจากเงินเก็บมาใช้ มันลำบาก จะรู้สึกเสียดาย เลยเปิดสำหรับเที่ยวไว้นั้นเลย และก็มีบัญชีเงินเก็บถาวรของเราต่างหาก เงินลูกอีกบัญชี” (ครอบครัว 6) นอกจากนี้ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีการเปิดบัญชีธนาคารโดยไม่มีการใช้แอปพลิเคชันที่เกี่ยวกับการโอนเงินจ่ายเงินต่าง ๆ และไม่มีการทำบัตรเอทีเอ็ม ทั้งนี้เพื่อต้องการให้ออมเงินและเก็บเงินให้ได้ตามที่กำหนดไว้ ดังคำกล่าวที่ว่า “ถ้าบัญชีอื่น ๆ พี่ก็จะไม่ผูกแอปเพราะบางทีเราจะโอนอะไรแบบนั้น พี่จะผูกแค่แอปของบัญชีเงินเดือนกับ SCB ที่เอาไว้ซื้อของ” (ครอบครัว 5) “ของกะนั้นจะเปิดบัญชีธนาคารไว้ แต่ไม่ไปเอาบัตรเอทีเอ็มนะ แล้วก็ต้องเป็นธนาคารที่ถอนไม่ได้ คือ ถ้าเราทำแบบนั้นมันจะยาก บางทีเราจะใช้ เราก็อ้างได้ว่าเราจะใช้ กะเลยทำแบบปิดไปเลย เงินเก็บก็คือเงินเก็บ ไม่งั้นก็ได้มีข้ออ้างมาใช้ตลอด” (ครอบครัว 4)

1.5 การมีเงินเดือนประจำ คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีรายได้ประจำต่อเนื่องตลอดชีวิตการทำงาน โดยแต่ละคนที่ปฏิบัติงานไม่ว่าจะมีรายได้จำนวนมากหรือน้อย แต่ทุกครอบครัวมีรายได้เข้ามาจุนเจือและสามารถดูแลบริหารจัดการในครอบครัวได้ ซึ่งการมีรายได้ประจำทำให้ครอบครัวมีความมั่นคง ดังคำกล่าวที่ว่า “อย่างเรานี้มีรายได้ประจำ ถึงแม้สามีจะขายของเราก็ทำงานประจำ มีรายได้เข้ามาตลอด มันอาจจะไม่เยอะนะก็ได้ซัดสนอะไร” (ครอบครัว 7) “ครอบครัวทำงานทั้งคู่ แต่สามียอมไม่ได้ทำงานที่มีรายได้เยอะ พอมีพอกิน ส่วนเรารายได้อาจจะเยอะกว่าหน่อย แต่มันก็เข้ามาประจำทุกเดือน เราก็บริหารจัดการกับเงินที่ได้มาตรงนี้ให้ได้” (ครอบครัว 8)

1.6 การมีทรัพย์สินครอบครัว คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีทรัพย์สินในความครอบครอง ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่มีทรัพย์สินที่มาพร้อมกับการมีหนี้สินครัวเรือนที่ครอบครัวจะต้องบริหารจัดการหนี้สิน ได้แก่ บ้าน รถ ที่ดิน ธุรกิจต่าง ๆ บางครอบครัวมองว่าการมีหนี้สินพร้อมได้มาซึ่งสินทรัพย์ถือว่าเป็นการลงทุนในอนาคตและเป็นเรื่องที่ดี ดังคำกล่าวที่ว่า “ตอนนี้มีบ้าน และมีหนี้สิน คือ ต้องจ่ายค่าบ้านพร้อมที่ดิน (เป็นมรดกของครอบครัวแล้วเราไปซื้อต่อ) โดยทำเรื่องกู้มาเป็นที่มาของหนี้ปัจจุบันและมีหนี้เล็กน้อยอื่นเล็ก ๆ ที่ผ่อนอยู่” (ครอบครัว 1) “ตอนนี้พี่ก็มีบ้านอย่างเดียว ส่วนอาแบ่นนั้นก็จะมีกู้เกี่ยวกับบอสังหา คือ คอนโดอะไรพวกนี้” (ครอบครัว 5)

2. การเรียนรู้ การจัดการตนเอง และการจัดการภายในครอบครัวสู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือนของครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่

2.1 การเรียนรู้ของครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่เพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจในครัวเรือน

การศึกษาพบว่าครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยองค์ประกอบของการเรียนรู้ของครอบครัวมุสลิมเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจในครัวเรือน แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ด้านกระบวนการเรียนรู้ ด้านเนื้อหาในการเรียนรู้ และด้านเหตุผลของการเรียนรู้ รายละเอียดดังนี้

2.1.1 ด้านกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ 5 ด้าน ดังนี้

2.1.1.1 การศึกษาตลอดเวลา คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีการศึกษาข้อมูลต่าง ๆ อยู่เสมอ จากการศึกษพบว่าครอบครัวที่มีการลงทุนจะมีการศึกษาหุ้น เทรนของหุ้น มีการศึกษารายวัน บางครอบครัวที่มีการขายของมือสองจะมีการศึกษาสำรวจความต้องการของลูกค้าว่าในช่วงเวลานั้น ๆ สินค้าใดกำลังเป็นที่ต้องการ บางครอบครัวที่มีการลงทุนเปิดธุรกิจจะมีการศึกษาเทรนด์ความนิยมของผู้บริโภคว่ากำลังนิยมสิ่งใด ในขณะที่ครอบครัวที่ไม่ได้ทำธุรกิจหรือลงทุน จะมีการศึกษาในเรื่องของการบริหารจัดการค่าใช้จ่ายต่าง ๆ อยู่เสมอ ดังคำกล่าวที่ว่า “ใช่ ๆ ต้องมีการ Research แต่จะ Research ต้องรู้ด้วยว่าตอนนี้เล่นอะไรอยู่ แล้วไอตัวนี้ราคาเท่าไร ตอนนี้ไม่ใช่แค่เสื้อ ทั้งโปสเตอร์ การ์ตูน เข็มขัด ไม้แขวนเสื้อ” (ครอบครัว 2) “แต่พยายามศึกษาไปเรื่อย ๆ เพื่อไม่ให้เสี่ยงเกินไปก็ทดลองก่อนน้อย ๆ สัก 4-5 ร้อยบาท พอเห็นว่าโอเคก็ลงทุนเพิ่มเรื่อย ๆ แล้วก็ในโลกออนไลน์ มันเป็นการลงทุนแบบใหม่เราเองก็ต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่มันเปลี่ยนไป” (ครอบครัว 6)

2.1.1.2 การติดตามเทรนด์ คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีการศึกษาติดตามกระแสความนิยมของสังคมว่ากำลังนิยมสิ่งใด โดยเฉพาะครอบครัวที่มีการลงทุนทำธุรกิจขายของ เปิดร้านต่าง ๆ จะมีการศึกษาเทรนด์ความนิยมของผู้บริโภคว่าต้องการสิ่งใด ซึ่งจะต้องติดตามจากหลากหลายช่องทาง เพื่อให้การลงทุนทำธุรกิจประสบความสำเร็จ ดังคำกล่าวที่ว่า “แล้วก็ก่อนจะลงอะไรก็ดูเทรนด์ว่าช่วงนี้อะไร เหมือนตอนเปิดร้านเน็ต ตอนนั้นเราก็เป็นเจ้าใหม่ ๆ เราก็ดูคำนวณต้นทุน เราก็ลงเลยตอนนั้น และมันก็คืนทุนเร็ว พอมีร้านที่เริ่มบูมอะร้านนั้นร้านนี้ ตอนนั้นเราก็ได้คืนทุนมาแล้ว แล้วก็ร้านน้ำก็ เป็นแฟรนไชส์เหมือนกัน ไม่ได้แพงไง ตอนนั้นร้านน้ำในรามันยังไม่มีแบบแฟรนไชส์แบบลุง 20 ตอนนั้นยังเป็นร้านน้ำชาอะไรยังจ้อยู่ ก็เจ้าแรกเหมือนกันที่ลง...” (ครอบครัว 7)

2.1.1.3 การปรับตัว คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีการปรับตัวตามสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคม จากการศึกษพบว่าส่วนใหญ่ครอบครัวจะมีการปรับตัวอยู่เสมอ หากไม่ปรับตัวก็ไม่สามารถตามสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงได้ ดังคำกล่าวที่ว่า “แต่ผมก็ต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ อย่างเช่น ก่อนหน้านี้ที่เราไปเดินตลาดที่มีตัวตนจริง ๆ หมายถึง ตลาดมะพร้าว แต่ว่าตอนนี้เราก็ไปออนไลน์แทน ก็ไปหาของในกลุ่มที่เขาซื้อขายบางทีอาจจะถูกกว่าในตลาดจริง ๆ ก็ได้มันก็ได้ อยู่เหมือนกัน แต่กำลังซื้อของคนอื่นอาจจะลดลง แต่ของไม่ได้ขาดมาก แต่กำลังซื้ออาจจะลดลง แต่ว่ามันก็มีเดือนที่แล้วก็กลายเป็นทะเลาะไปเลย” (ครอบครัว 2)

2.1.1.4 การฟังจากครู คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีการศึกษาเรียนรู้ในการบริหารจัดการด้านการเงิน การลงทุนต่าง ๆ จากครู บางครอบครัวมีการเข้าอบรมในคอร์สอบรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการลงทุน ลงหุ้น บางครอบครัวมีการอบรมจากหน่วยงานที่ทำงาน บางครอบครัวมีการศึกษาจากสถาบันต่าง ๆ ที่สอนเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเงิน ซึ่งการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ครอบครัวมีความรู้ทักษะในการบริหารจัดการภายในครอบครัวได้ดี ดังคำกล่าวที่ว่า “ก็เริ่มต้นมาจาก ก็คือเริ่มต้นตอนแรกก็คือเก็บเงินเรื่อย ๆ แล้วก็ฟังจากอะไรยังเงี้ยแหละเหมือนครูทางการเงินก็แจ่งว่าตอนแรก ๆ ก็คือพอมีเงินก็จะมีปัญหาต่อไปก็คือเอ๊ะเราจะทำยังไงให้เงินเราเพิ่มพูน ก็ฟังจากครูเค้าก็แนะนำว่าเนี้ยก็ศึกษากันไป ก็เริ่มต้นกับสหกรณ์ก่อน สหกรณ์มันก็ได้รับผลตอบแทนที่ดี แต่พอหลังจากนั้นก็คือ เริ่มหาช่องทางอื่น ก็พยายามดูฟังเค้าอะไรยังเงี้ยอะ เข้าคอร์สอะไรยังเงี้ยนิด ๆ หน่อย ๆ เรียนรู้กันไป” (ครอบครัว 4)

2.1.1.5 การศึกษาจากสื่อออนไลน์ คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีการติดตามศึกษาข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเงิน การจัดการเกี่ยวกับลูก การทำธุรกิจ การลงทุนจากสื่อออนไลน์ ไม่ว่าจะเป็นจากเพจเฟซบุ๊ก จากสื่อยูทูบ เว็บไซต์ต่าง ๆ ดังคำกล่าวที่ว่า “ส่วนมากจะดูในยูทูบเกี่ยวกับวิธีการเก็บเงิน วิธีการออมเงินจากเพจแม่ลูก เหมือนทุกคนจะมาแชร์ว่าฉันจะส่งลูกเรียนอินเตอร์ ค่าใช้จ่ายเท่านี้ แม่ ๆ มีวิธีการเก็บเงินยังไง จะอ่านอะไรแบบนี้” (ครอบครัว 8) “ก็มีบ้าง เพราะว่าส่วนหนึ่งก็จะมีกิจการเล็ก ๆ เกี่ยวกับอสังหา...พอมีเวลาว่างเราก็เปิดดูจากอินเทอร์เน็ตอยู่เรื่อย ๆ ติดตามเพจเกี่ยวกับธุรกิจของเรา พวกเพจบ้านการเงิน ซึ่งช่วยส่งเสริมกิจการเล็ก ๆ ของเราได้เหมือนกัน ตรงนี้ก็จะมีความรู้ที่เราสามารถหาได้ด้วยตนเองจากอินเทอร์เน็ต” (ครอบครัว 5)

2.1.2 ด้านเนื้อหาในการเรียนรู้ เนื้อหาการเรียนรู้ 3 ด้าน ดังนี้

2.1.2.1 การจัดการด้านการเงิน คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีการศึกษาเรียนรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการด้านการเงินที่จะนำมาใช้ภายในครอบครัว และนำมาใช้ในการลงทุนต่าง ๆ และการลงทุน ซึ่งจากการศึกษาพบว่าครอบครัวที่มีการศึกษาด้านการเงินจะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการบัญชีรายรับรายจ่าย และการจัดการเงินในการลงทุนต่าง ๆ ว่าจะต้องทำอย่างไร และการลงทุนในการทำธุรกิจเมื่อได้เงินจะต้องบริหารจัดการอย่างไรให้การทำธุรกิจยังสามารถดำเนินต่อไปได้ ดังคำกล่าวที่ว่า “อย่างเราทำเบเกอรี่ ก็มีบ้างที่ศึกษาพวกเวลาเราจะลงทุนอะไรเพิ่ม จะจัดการเงินยังไง จะลงยังไง เพราะว่าเราทำเยอะ ถึงแม้ว่าเราจะทำหลายเจ้า แต่เวลาจะทำอะไรใหม่อย่างจะทำเพิ่มเปิดสาขาเราก็ต้องศึกษาเหมือนกันว่าต้องใช้เงินเท่าไร จะลงเท่าไร ต้องทำแล้วคุ้มไหมประมาณนี้” (ครอบครัว 9)

2.1.2.2 การเลี้ยงดูบุตรและการศึกษาของบุตร คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีการศึกษาเรียนรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตรและการศึกษาของบุตร โดยเฉพาะผู้เป็นภรรยาที่เป็นฝ่ายที่จะศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับบุตรมากกว่าผู้เป็นสามี เนื่องจากภรรยาเป็นผู้ที่คอยดูแลบุตรใกล้ชิดกว่าผู้เป็นสามี จากการศึกษพบว่าส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตร การจัดการศึกษาของบุตร ดังคำกล่าวที่ว่า “พี่ไม่ค่อยศึกษาอะไรมาก แต่ส่วนใหญ่จะดูจากเน็ตนี้แหละ ดูเกี่ยวกับลูกพัฒนาการของลูกว่าเป็นยังไง ลูกเราเป็นไปตามพัฒนาการไหม และก็อีกเรื่องคือเรื่องโรงเรียน จะเข้าโรงเรียนไหนดี ค่าใช้จ่ายแพงไหม อยากส่งลูกที่ดี ๆ จะได้มีแวดล้อมดี แต่พี่เน้นโรงเรียนแบบให้ลูกเรียนแล้วแฮปปี้” (ครอบครัว 6)

2.1.2.3 การทำธุรกิจ คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีการศึกษาเรียนรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการทำธุรกิจว่าจะต้องมีวิธีการอย่างไรที่จะทำให้การทำธุรกิจประสบความสำเร็จ โดยจากการศึกษาพบว่าครอบครัวที่มีการทำธุรกิจจะมีการศึกษาเรียนรู้ในการลงทุนการจัดการเป็นสำคัญ เพราะการทำธุรกิจมีความเสี่ยงจำเป็นที่จะต้องศึกษาข้อมูลอยู่เสมอเพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการลงทุน ดังคำกล่าวที่ว่า “แล้วก็ก่อนจะลงอะไรก็ดูเทรนด์ว่าช่วงนี้อะไร เหมือนตอนเปิดร้านเน็ต ตอนนั้นเราก็เป็นเจ้าใหม่ ๆ เราก็ดูคำนวณต้นทุน เราก็ลงเลยตอนนั้น และมันก็คืนทุนเร็ว พอมีร้านที่เริ่มบูมอะร้านนั้นร้านนี้ ตอนนั้นเราก็ได้คืนทุนมาแล้วไง แล้วก็ร้านน้ำก็ เป็นแฟรนไชส์เหมือนกัน ไม่ได้แพงไง ตอนนั้นร้านน้ำในรามันยังไม่มีแบบแฟรนไชส์แบบถุง 20 ตอนนั้นยังเป็นร้านน้ำชาอะไรยังจ้อยู่ ก็เจ้าแรกเหมือนกันที่ลง..” (ครอบครัว 7)

2.1.3 ด้านเหตุผลของการเรียนรู้ เหตุผลการเรียนรู้ 4 ด้าน ดังนี้

2.1.3.1 คำสอนของศาสนา คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีการเรียนรู้เนื่องจากคำสอนของศาสนาอิสลามได้กล่าวถึงความสำคัญของการแสวงหาความรู้ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าหลายครอบครัวมองเห็นถึงความสำคัญของการเรียนรู้ จึงพาตนเองเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ ดังคำกล่าวที่ว่า “เป็นสิ่งที่อิสลามส่งเสริม เราจะหาความรู้เรื่องอะไรก็ได้ตราบได้ที่เป็นความรู้ที่ดีและสร้างประโยชน์ต่อตนเองต่อสังคม ความรู้ทางการเงินและเศรษฐกิจก็เป็นประโยชน์ต่อครอบครัวเรา สามารถสร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้ครอบครัวโดยเฉพาะความรู้การทำธุรกิจการลงทุนต่าง ๆ” (ครอบครัว 5)

2.1.3.2 การเพิ่มรายได้ คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีการเรียนรู้ เนื่องจากต้องการที่จะหารายได้เสริมนอกเหนือจากการทำงานหลัก เพื่อนำมาจุนเจือและบริหารจัดการภายในบ้าน โดยส่วนใหญ่พบว่าเริ่มต้นจากการศึกษาข้อมูลทั่วไปจากโลกออนไลน์ เพราะปัจจุบันโลกออนไลน์มีข้อมูลข่าวสารที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายและรวดเร็ว นำข้อมูลเหล่านั้นมาปรับใช้กับบริบทของครอบครัว ดังคำกล่าวที่ว่า “เห็นคนอื่นทำธุรกิจหรือจากสื่อออนไลน์เราก็สนใจเห็นเขามีรายได้ก็อยากทำด้วย ก็ต้องเริ่มจากการศึกษาดูก่อน ลองอ่านจากเว็บบ้าง กระทั่ง หรือคอมเมนต์ต่าง ๆ หรือรีวิว ก็ได้ความรู้เยอะเลย ได้แนวทางว่าจะทำแบบไหนจะสร้างรายได้เพิ่มอย่างไร แต่ไม่ใช่หนูนะ สามมีเลย” (ครอบครัว 2)

2.1.3.3 การเป็นแบบอย่างการเรียนรู้ให้คนในครอบครัว คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีการเรียนรู้ เนื่องจากต้องการเป็นแบบอย่างในการเรียนรู้ให้กับสมาชิกในครอบครัว การที่พ่อแม่ศึกษาหาความรู้ ลูก ๆ ก็จะซึมซับจากสิ่งที่พ่อแม่ทำ มีการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันในครอบครัว ดังคำกล่าวที่ว่า “ส่วนหนึ่งก็อยากให้ลูกเห็นเป็นแบบอย่างด้วย เค้าก็พยายามอ่านพยายามศึกษาให้ลูกได้เห็นว่ามันพ่อแม่เป็นคนเรียนรู้ เค้านะเค้าเรียนรู้ตลอดเวลา เค้าและเราเองก็ได้ความรู้ไปด้วย อีกอย่างลูก ๆ ก็เห็นแบบอย่างจากเราด้วย” (ครอบครัว 9)

2.1.3.4 การพัฒนาตนเองให้เท่าทันความรู้ใหม่ ๆ คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีการเรียนรู้ เนื่องจากต้องการพัฒนาตนเองให้มีความรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก ปัจจุบัน บางครอบครัวที่ทำธุรกิจยังต้องมีการศึกษาเรียนรู้อัปเดตข้อมูลข่าวสารอยู่เสมอ ในขณะที่บางครอบครัวเรียนรู้เพียงเพื่อต้องการพัฒนาตนเอง สร้างความรู้ให้กับตนเองและนำมาปรับใช้

ในชีวิตประจำวัน ดังกล่าวที่ว่า “เราต้องพัฒนาตนเองตลอดเวลา ไม่อย่างนั้นก็จะไม่ทันคน ครอบครัวเราก็ทำธุรกิจด้วย ก็ต้องหาผลิตภัณฑ์ คิดวิธีการใหม่ ๆ เพื่อให้ตอบสนองลูกค้า ยิ่งอยู่ในวงการธุรกิจก็ยิ่งต้องปรับตัวเรียนรู้ตลอดเวลา เพราะสังคมเปลี่ยนเร็วมาก ๆ ต้องพัฒนาตนเองตลอดเวลาเลย” (ครอบครัว 9)

2.2 การจัดการตนเองและการจัดการภายในครอบครัวสู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือน

การศึกษาพบว่าครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีการบริหารจัดการเศรษฐกิจในครัวเรือน การจัดการตนเอง และการจัดการภายในครอบครัว รายละเอียดดังนี้

2.2.1 การบริหารจัดการเศรษฐกิจครัวเรือน การบริหารจัดการเศรษฐกิจครัวเรือน 7 ด้าน ดังนี้

2.2.1.1 การวางแผนชำระหนี้ จากการศึกษาพบว่าครอบครัวส่วนใหญ่เมื่อมีหนี้สินแล้ว เลือกที่จะปิดหนี้ให้เร็วที่สุด เพราะไม่มีความต้องการเป็นหนี้ในระยะยาว โดยวิธีการชำระหนี้มีทั้งวิธีการผ่อนชำระกับธนาคาร และพบว่าส่วนใหญ่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่จะผ่อนชำระหนี้กับธนาคารอิสลาม และยังผ่อนชำระหนี้ผ่านบัตร KTC ดังกล่าวที่ว่า “และหลังจากนั้นได้เงินก้อนของอาเยาะห์มาเลยไปปิดของไอแบงค์ และมีจังหวะที่มีหนี้เยอะ เราปิดไม่ทัน เพราะธุรกิจเราเริ่มมาจากติดลบไป ตอนนั้นก็เห็นหนี้เยอะมันมันให้ครอบครัว พอหาเงินได้ก็มาปิด” (ครอบครัว 7) “ส่วนใหญ่ถ้าจะมีหนี้ผ่อนก็จะเป็นผ่อนตู้เย็น เครื่องชงเครื่องใช้อะไรพวกนี้ จะมีบัตร KTC จะใช้บัตร KTC ในการผ่อน ซึ่งวงเงินมันจะสูง” (ครอบครัว 3)

2.2.1.2 การวางแผนระยะยาว การศึกษาพบว่าส่วนใหญ่จะเป็นสามีที่มีการวางแผน เตรียมพร้อมสำหรับอนาคต เช่น การจัดการหนี้สิน หลักประกันชีวิตหากจะต้องเสียชีวิต เพื่อให้ไม่เป็นภาระของคนในครอบครัว ดังกล่าวที่ว่า “แต่สามีวางแผนทุกอย่างไว้แล้ว ถ้าเกิดวันหนึ่งสามีเสียชีวิต ก็ไม่ต้องมานั่งเคลียร์หนี้ให้ เพราะสามีมีทรัพย์สินอย่างอื่นอยู่แล้ว และจะวางแผนอีกว่าต้องเคลียร์เรื่องหนี้บ้านให้เสร็จก่อนลูกจะเข้าเรียนมหาลัย และเข้ามาอยู่ในบ้านพร้อมกัน” (ครอบครัว 1)

2.2.1.3 การลงทุนและการหารายได้เสริม จากการศึกษาพบว่าทุกครอบครัวมีการหารายได้เสริมเพื่อนำรายได้มาหมุนเวียนและบริหารจัดการในครอบครัว โดยหลายครอบครัวมีการลงทุนขายของออนไลน์ บางครอบครัวมีการลงทุนทำธุรกิจที่กำลังนิยมในสังคม หรือการหารายได้เสริมจากงานหลักของตนเอง แม้กระทั่งการวางแผนในการลงทุนในอนาคต เช่น อสังหาริมทรัพย์ รวมทั้งมีการลงทุนเพื่อเป็นการออมเงินในระยะยาว ดังกล่าวที่ว่า “อ้อ ๆ ผมเองก็มีเก็บไว้เองเยอะเหมือนกัน แบบชอบ ๆ ในความชอบเราคิดว่าแล้วว่ามันถึงทำได้ มันคือการลงทุนอย่างหนึ่งเหมือนกัน บางคนลงทุนกับทอง แต่ผมลงทุนกับของเก่า” (ครอบครัว 2) “อย่างของอาแบก็จะมีการห่อหุ้ม คอนโดริมแม่น้ำปัตตานี 1 ห้อง ที่มีคนเช่า เราก็จะได้รายได้ทางนั้น แล้วก็ครีสาครห้องของอาแบก็จะมีอยู่ให้คนเช่า” (ครอบครัว 5)

2.2.1.4 การจัดการค่าใช้จ่าย คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีการจัดการค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละครอบครัว โดยบางครอบครัวมีการแบ่งชัดเจนว่าค่าใช้จ่ายส่วนใดที่เป็นความรับผิดชอบของสามีและภรรยา แต่จากการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ภายในบ้านจะเป็นความดูแลของภรรยาเป็นหลัก และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่เป็นเรื่องใหญ่จะเป็นความดูแลทั้งสามีและภรรยา ดังคำกล่าวที่ว่า “ปกติก็จะเก็บเงินจากเงินเดือนจะแบ่งเป็น 3 ส่วน เป็นเงินที่จะต้องจ่ายหนี้บ้าน แล้วก็เงินที่จะกิน แล้วก็เงินที่เก็บ เงินเก็บนั้นหมายถึงว่า เก็บเพราะว่าเดือนไหนไม่ทันก็จะเอาอันนี้มาใช้” (ครอบครัว 3) “หมายถึงก็หลัก ๆ เป็นส่วนของค่าใช้จ่ายของลูกค่าเทอมอะไรยังเงี้ยซื้อนมแพะแพส เกี่ยวกับบ้านเช่าอะไร หรือจิปาถะต่าง ๆ ก็จะเป็นหน้าที่ของผม แต่แพะก็จะไปกับข้าวค่าใช้จ่ายในบ้าน” (ครอบครัว 4)

2.2.1.5 การจัดการเงินเก็บฉุกเฉิน คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีการจัดการจัดเก็บเงินสำหรับใช้ในยามฉุกเฉินในครอบครัว จากการศึกษพบว่าส่วนใหญ่จะเก็บเงินในบัญชีเป็นเงินสด เพื่อสามารถนำเงินออกมาใช้ได้ตลอดเวลา ดังคำกล่าวที่ว่า “เงินรายเดือนของลูก ๆ เงินที่หักจากบัญชีของภรรยาเดือนละพัน นำมาฝากในบัญชีเก็บไว้ เพื่อใช้ยามฉุกเฉิน เช่น เอาไว้ตอนคลอด” (ครอบครัว 1) “ใช่ ๆ ยังอยู่ในบัญชีเงินเดือน เพราะว่าตั้งใจไว้ว่า บัญชีเงินเดือนคือแบบค่าใช้จ่ายรายเดือนแล้วก็เงินเก็บอยู่ในนั้น ส่วนฉุกเฉินก็ต้องเอาจากตรงนั้นอยู่แล้ว เพราะว่ามันคือเงินเก็บ” (ครอบครัว 2)

2.2.1.6 การลงทุน คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีการลงทุนเพื่อเป็นการออมเงินในระยะยาว ซึ่งจากการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่คนที่ลงทุนคือสามี จะเป็นผู้นำคิดวางแผนและศึกษาการลงทุน มีทั้งการลงทุนสหกรณ์ และลงทุนทั่วไป ซึ่งการลงทุนจะต้องมีการศึกษาและวางแผนบริหารจัดการ และเป็นการออมเงินในระยะยาว ดังคำกล่าวที่ว่า “สมมติว่าวันนี้หุ้นตก จากที่กำไรเยอะ ๆ อ่าหุ้นตกแล้วอยากขาย เราก็ขายมันก็จะออกเข้ามาในบัญชีเรา ถ้าเราจะทำเรื่องออก ก็ถอนได้ แต่บางคนก็คือวางอยู่ในพอทไว้เฉย ๆ รอจังหวะว่าควรซื้อควรขายอะไรอย่างเงี้ย ก็คือเก็บไว้เฉย ๆ มันก็ยิ่งคิดว่ามาถอน ก็เหมือนกับฝากไว้ในธนาคารอะ ถ้าเราพร้อมปั๊บก็เอามาใส่ ถ้าคิดว่าได้กำไรก็ขายไป อ่าจะเป็นยังงั้นอะ” (ครอบครัว 4)

2.2.1.7 การแบ่งบัญชีชัดเจน คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีการจัดแบ่งบัญชีชัดเจนว่าบัญชีใดเป็นบัญชีเงินเก็บ บัญชีใดเป็นบัญชีค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ซึ่งการแบ่งบัญชีชัดเจนจะทำให้การบริหารจัดการได้ง่ายมากขึ้น เมื่อครอบครัวจำเป็นต้องใช้จ่ายเงิน ก็สามารถนำเงินจากบัญชีใดบัญชีหนึ่งมาบริหารจัดการได้ ดังคำกล่าวที่ว่า “พี่จะมีบัญชีชัดเจน หลายบัญชีเลย บัญชีหนึ่งไว้เก็บเงินอย่างเดียว อาจจะมียะแต่บ้างแต่ไม่มาก บัญชีหนึ่งเป็นเงินใช้จ่ายรายเดือน บัญชีหนึ่งไว้เที่ยวโดยเฉพาะ ก่อนหน้านี้พอจะเที่ยวไม่มีเงินต้องเอาเงินจากเงินเก็บมาใช้ มันลำบาก จะรู้สึกเสียดาย เลยเปิดสำหรับเที่ยวไว้ อันนี้เลย แล้วก็ยังมีบัญชีเงินเก็บถาวรของเราต่างหาก เงินลูกอีกบัญชี” (ครอบครัว 6)

2.2.2 การจัดการตนเองและภายในครอบครัว การจัดการตนเองและการจัดการภายในครอบครัว 5 ด้าน ดังนี้

2.2.2.1 การช่วยเหลือระหว่างสามีและภรรยา คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีการช่วยเหลือที่ถ้อยอาศัยระหว่างสามีและภรรยา โดยไม่ได้ผลักเป็นภาระของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่สามารถจัดการได้อีกฝ่ายจะเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนเสมอ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่จะมีการจัดแบ่งในเรื่องของการดูแลค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ชัดเจน แต่ทั้งหมดนั้นคือการร่วมมือช่วยเหลือกัน ดังคำกล่าวที่ว่า “ใช่ ๆ รถคือเค้า บ้านคนละครึ่ง ใช่ ๆ คนเช่าส่วนหนึ่ง หนี้ส่วนหนึ่ง ผมส่วนหนึ่ง” (ครอบครัว 2) “อาแบเค้าจะดูแลเรื่องเงินเลย เค้าเก่ง แต่ในเรื่องของค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เราก็ช่วยกันแหละ เช่นซื้อของเป็นเรา เค้าคอยดูร้าน หาร้าน ขนของ แต่พอเก็บเงินบัญชีอะไรแบบนี้ก็เป็นเค้า” (ครอบครัว 7)

2.2.2.2 การสอนสมาชิกในครอบครัวในการออม จากการศึกษพบว่าครอบครัวที่มีลูกที่โตแล้วจะพยายามสอนลูกให้รู้จักคุณค่าของเงิน การออม การใช้จ่ายซื้อของที่ต้องการว่าต้องเกิดจากการเก็บสะสมเงินด้วยตนเอง ออมเงินที่ละเล็กละน้อย ในขณะที่ครอบครัวที่มีลูกเล็ก ไม่ได้สอนโดยตรงแต่จะกระทำแบบอย่างให้ลูกเห็น ดังคำกล่าวที่ว่า “ของกะจะบอกยอว่า ถ้าจะเอาอะไรต้องเก็บเอง เก็บเงินที่เราให้ไปโรงเรียนทุกวันนี่ วันละบาทสองบาทแล้วแต่ยอ แล้วถ้ายออยากได้อะไร ก็เอาเงินนั้นมาใช้” (ครอบครัว 1) “ตอนนี้สิ่งที่พยายามสอนลูก ๆ คือให้ลูกเห็นจากการกระทำ มากกว่าที่จะมานั่งสอน เรื่องเงิน เพราะลูก ๆ ยังเล็ก ค่อยๆ ทำให้ลูกยอเห็นว่าทำยังไง” (ครอบครัว 9)

2.2.2.3 การตัดสินใจร่วมกัน คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีการตัดสินใจร่วมกันระหว่างสามีและภรรยาในการตัดสินใจทำอะไรที่เป็นเรื่องของครอบครัว โดยไม่ได้หนักไปที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้น จากการศึกษพบว่าครอบครัวส่วนใหญ่จะมอบหมายให้ภรรยาในกรณีที่เป็นเรื่องทั่วไปหรือการจัดการในครอบครัว แต่หากเป็นกรณีที่เป็นการตัดสินใจเรื่องใหญ่ จะเป็นการตัดสินใจร่วมกัน ดังคำกล่าวที่ว่า “ถ้าภาพใหญ่จะตัดสินใจร่วมกัน แต่ว่าในรายละเอียดเราก็มอบให้ภรรยานั้นแหละตัดสินใจ เพราะว่าบ้านภรรยาเป็นคนอยู่ สามีแค่ออกไปทำงานนอกบ้านกลับมาก็แค่นอนอย่างเดียว ฟังก์ชันอะไรต่าง ๆ จะต้องมอบให้ภรรยาเค้าพิจารณาเองว่าแบบไหน” (ครอบครัว 6)

2.2.2.4 การสื่อสารอยู่เสมอ จากการศึกษพบว่าส่วนใหญ่ครอบครัวจะมีการพูดคุยกันทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กเรื่องใหญ่ บางครอบครัวถ้าอีกฝ่ายใจร้อนจะหาโอกาสพูดคุยในช่วงที่อีกฝ่ายอารมณ์เย็นลง และถ้าหากเกิดปัญหาในครอบครัวจะรีบพูดคุยสร้างความเข้าใจระหว่างกันก่อนที่จะปัญหาจะบานปลาย และพบว่าส่วนใหญ่สามีจะเป็นฝ่ายที่คอยตักเตือนภรรยาในการตัดสินใจกระทำอะไร ดังคำกล่าวที่ว่า “เราสองคนจะคุยเยอะกันส่วนใหญ่ บางทีผู้ใหญ่จะบอกว่าอะไรคุยกันตลอด ก็คือเรามีอะไรก็จะคุยกันตลอด ปัญหาเล็ก ๆ เราก็จะไม่ค่อยปล่อยผ่าน ถ้ายังไม่คุยตอนนั้นสักพักถ้าต่างคนต่างเย็นเราก็จะคุยกัน เราก็จะเคลียร์กันภายในช่วงนั้นอะ จะไม่ปล่อยให้มันข้ามวัน” (ครอบครัว 4)

2.2.2.5 มอบหมายไว้วางใจภรรยา จากการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่สามีจะเป็นผู้ไว้วางใจภรรยาในการดูแลจัดการภายในครอบครัว เนื่องจากภรรยามีความละเอียดอ่อนในการดูแลลูก และการจัดการทุกอย่างภายในบ้านได้ดีกว่าสามี ในขณะเดียวกันหากมีบางเรื่องที่เป็นการตัดสินใจเรื่องใหญ่ จะมีการปรึกษาร่วมกัน ดังคำกล่าวที่ว่า “ถ้าเป็นเรา เราให้ผู้หญิงตัดสินใจก่อน แล้วก็จะมาดูว่าไปได้หรือไม่ได้ ถ้าไปได้ก็ให้ไป ถ้าไม่ได้ ก็ต้องมาดูว่าเพราะอะไร แล้วเราก็ช่วย ประมาณนั้น เรามองว่า ผู้หญิงจะละเอียดกว่า แต่บางทีก็จะให้อาแบสแกนอีกทีเมื่อหลุด ๆ เพราะผู้ชายมองได้อีกมุม หลาย ๆ มุมจะดีกว่า เราก็ก็เอากันไปแบบนี้แหละค่ะ อาแบก็จะซัพพอร์ตทั้งครอบครัวแล้วแหละ เพราะอาแบค่อนข้างที่จะฟังและให้คำปรึกษาได้ทุกเรื่อง” (ครอบครัว 8)

3. เงื่อนไขของการเรียนรู้ การจัดการตนเอง และการจัดการภายในครอบครัว ที่นำไปสู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือนของครอบครัวรุ่นใหม่

จากการศึกษาพบว่าการเรียนรู้ การจัดการตนเอง และการจัดการภายในครอบครัวของครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่สู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจในครัวเรือนมีเงื่อนไขที่สำคัญ 2 ด้าน คือ เงื่อนไขทางสภาพแวดล้อมกับเงื่อนไขตัวบุคคล รายละเอียดดังนี้

3.1 เงื่อนไขทางสภาพแวดล้อม เงื่อนไขทางสภาพแวดล้อม 6 ด้าน ดังนี้

3.1.1 การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว จากการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่จะได้รับการให้คำปรึกษา แนะนำในการใช้ชีวิตด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะในเรื่องของความมั่นคงด้านเศรษฐกิจครัวเรือน มีการให้คำแนะนำในเรื่องของการกู้เงิน การซื้อบ้าน ซื้อรถ หรือการพร้อมที่จะคอยสนับสนุนหากบุคคลในครอบครัวต้องการความช่วยเหลือ ดังคำกล่าวที่ว่า “แต่หนูเห็นเจ๊แล้วประสบความสำเร็จในชีวิต คือเค้าทำมาแบบจนกระทั่งเจ๊คือเจ๊ชอบมาบอกว่ากูไปเลยลูกผ่อนไปเลยลูกคือตอนนั้นจนแถมอย่างน้อยก็ยังมီးอะไรที่เป็นของเรา คือ จะเก็บเงินไปทำไม หมายถึงว่า อย่าเก็บให้มันเยอะมากนะ” (ครอบครัว 2)

3.1.2 การได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงาน คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่ได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงาน ซึ่งเพื่อนร่วมงานจะเป็นผู้ที่คอยให้คำแนะนำ กำลังใจ และแนวทางในการตัดสินใจ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ มุมมอง ในด้านต่าง ๆ กับบุคคล ดังคำกล่าวที่ว่า “เพื่อนร่วมงานถือว่าเสมือนเป็นครอบครัวเราอีกครอบครัวหนึ่งเลย เพราะว่า เวลาของเราทั้งวันจะอยู่กับที่ทำงานมากกว่า ฉะนั้นเพื่อนร่วมงานจะช่วยให้ตัดสินใจได้เยอะเลย เวลาเราตัดสินใจจะซื้ออะไรสักอย่าง ซึ่งเรามองว่าเรื่องนี้เราอาจจะไม่ต้องปรึกษากับพ่อแม่เรา บางทีเราก็กปรึกษาเพื่อนร่วมงานเราก็ได้” (ครอบครัว 5)

3.1.3 การได้รับการปลูกฝังจากครอบครัว

3.1.3.1 การพึ่งตนเองรู้จักรับผิดชอบ จากการศึกษาพบว่าครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่ มักจะได้รับการปลูกฝังให้ช่วยพ่อแม่ทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อครอบครัว เช่น ช่วยทำขนมขาย หรือหากต้องการสิ่งของที่ยากได้ ก็ต้องรู้จักเก็บเงินซื้อในสิ่งที่ต้องการด้วยตนเอง บางครอบครัวได้ฝึกลูกให้รู้จักการบริหารจัดการเงินที่ได้รับในแต่ละวันแต่ละสัปดาห์ด้วยตนเอง ดังคำกล่าวที่ว่า “เหมือนกับว่าแกมักจะบอกว่าถ้าอยากได้อะไรก็คืออาจจะต้องหาเองหรือหมายถึงว่าต้องชวนขายด้วยตนเอง คือ แกซื้อให้

ในสิ่งที่จำเป็นอย่าง เช่น ถ้าอยากได้เกมส์อยากได้โทรศัพท์อาจจะต้องออมเอง / แต่ว่ารู้สึกว่ตอนเด็ก ๆ เราต้องหาด้วยตนเองมันก็เลยกลายเป็นว่าพอโตขึ้นเราต้องแยกไม่ต้องพึ่งพ่อแม่แล้วเราก็ยังต้องอยากได้อะไรก็ต้องหาเอง” (ครอบครัว 2)

3.1.3.2 การออม จากการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่พ่อแม่จะให้ลูกรู้จักการออมเงิน บริหารจัดการเงิน หากต้องการสิ่งใดต้องเกิดจากการออมด้วยตัวเอง เพื่อเป็นการฝึกวินัยทางการเงินให้กับลูก ซึ่งการฝึกการออมในสมัยเด็กจึงทำให้บุคคลสามารถที่จะรู้จักการอดออม การจัดการด้วยตนเอง ในการออมและการใช้จ่าย ดังคำกล่าวที่ว่า “อุมมีจะสอนทุกคน โดยเริ่มตั้งแต่ประถม พอเริ่มประถมที่เห็นชัดคือ พอจะเริ่ม ป.5 ป.6 แล้วตัวเองจะเข้ามัธยม จะให้ลูกทุกคนเป็นสัปดาห์ จากรายวันเปลี่ยนเป็นรายสัปดาห์ สัปดาห์นี้คุณได้ 200 สัปดาห์นี้คุณได้เท่านี้ คุณอยากซื้ออะไรคุณเก็บบริหารจัดการเอง” (ครอบครัว 3)

3.1.3.3 การทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่เห็นแบบอย่างที่ดีในการจัดการที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจครัวเรือนจากบุคคลในครอบครัวตั้งแต่ยังเด็ก โดยส่วนใหญ่ครอบครัวไม่ได้สอนโดยตรงว่าให้สมาชิกในครอบครัวต้องทำอะไร แต่จะปฏิบัติให้เห็นเป็นแนวทางการตัดสินใจ การวางแผน ซึ่งการที่ได้เห็นแบบอย่างที่ดีจากบุคคลในครอบครัว ทำให้บุคคลสามารถซึมซับและนำมาใช้ในชีวิตของตนเองได้ ดังคำกล่าวที่ว่า “แต่แม่ไม่เคยสอนนะว่าต้องไปทำงานต้องไปลงทุน แต่ว่าเค้าจะทำให้เห็น” (ครอบครัว 2) “แต่รู้สึกว่ามันเป็นพื้นฐานสำหรับพี่ เหมือนเราชินกับพ่อแม่เราที่เค้าเก็บเงินเป็นบัญชี ๆ แล้วก็เค้าไม่ใช้บัตรใด ๆ ในการใช้ชีวิต เค้าก็ใช้เงินสด สมัยก่อนอะนะที่นี้พอแยกบัญชี ก็จะมีบัญชีเงินเดือน บัญชีเงินใช้ เหมือนกับตอนที่เราทำอยู่ตอนนี้ ก็เหมือนกับเป็นพื้นฐานของเรา” (ครอบครัว 5)

3.1.3.4 การไม่ฟุ่มเฟือย คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่ได้รับการปลูกฝังจากคนในครอบครัวตั้งแต่ยังเด็กในเรื่องการใช้จ่าย รู้จักประหยัดและอดออม โดยครอบครัวจะสอนให้บุคคลใช้จ่ายในสิ่งที่มีความจำเป็นมากกว่าของใช้ฟุ่มเฟือย บางครอบครัวต้องใช้เสื้อผ้าของพี่ ๆ หรือของเล่นที่เคยใช้แล้ว ส่งต่อไปยังรุ่นสู่รุ่น บางครอบครัวจะกินขนมก็ต้องรู้จักประหยัด ไม่สามารถกินขนมได้ตามอำเภอใจ ดังคำกล่าวที่ว่า “ตอนเด็ก ๆ ก็ลำบากอะเนอะ เป็นช่วงที่พ่อแม่กำลังสร้างตัว ผ่านในช่วงที่ต้องประหยัด แม่ก็ไม่มีเงิน จำได้ว่าเป็นช่วงที่พี่ไปก่อนแล้วเราก็อาเลื่อเหลือ ๆ ของพี่ไปเรียนต่อ แต่พอมัธยมมันก็ดีขึ้น แต่เราก็อึดอัดที่ไม่ลำบากมาก” (ครอบครัว 7) “ของอาแบบนั้นการเลี้ยงดูนั้นค่อนข้างมัธยัสถ์เหมือนมันเป็นในสายเลือดเลยนั้น เลือกว่าจะเก็บก่อนที่จะใช้” (ครอบครัว 9)

3.1.4 การมีประสบการณ์ช่วยพ่อแม่ในวัยเด็ก จากการศึกษาพบว่าครอบครัวส่วนใหญ่ได้รับประสบการณ์ในการช่วยพ่อแม่ทำงานหารายได้เข้าครอบครัว บางครอบครัวช่วยพ่อแม่ทำขนมช่วยส่งขนมขายตามที่ต่าง ๆ ช่วยไถนา กรีดยาง เป็นต้น ซึ่งการที่ได้มีประสบการณ์ในการช่วยพ่อแม่ทำงานในวัยเด็กทำให้บุคคลรู้จักอดทน รับผิดชอบ เห็นคุณค่าของเงิน และส่งผลต่อการใช้ชีวิตในปัจจุบัน ดังคำกล่าวที่ว่า “ของอาแบก็ต้องกรีดยาง ไถนา ทำสวนอะไรแบบนี้ ทำขนม ก่อนจะไปเรียนก็ต้องกรีดยาง ถึง ป.ตรี สมัยเด็ก ๆ ก็ช่วยพ่อแม่ขายของขายขนม เพราะที่บ้านติดกับโรงเรียนประถม น้ำแข็งใสได้ดูเย็นที่ผุ่กันนั้น เลี้ยงวัวด้วย” (ครอบครัว 7)

3.1.5 ประสบการณ์จากการทำงาน คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่เกิดการเรียนรู้สามารถจัดการตนเองและในครอบครัวให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจครัวเรือนได้ โดยอาศัยประสบการณ์จากการทำงานกับเพื่อนร่วมงาน หรือการทำงานที่ได้จากประสบการณ์ของลูกค้า ซึ่งบุคคลเหล่านี้ได้ให้บทเรียน แนวทางในการจัดการให้ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่ได้นำมาปรับใช้ในชีวิตของตนเองได้ ดังคำกล่าวที่ว่า “เรารู้จักจากเพื่อนที่ทำงาน เค้าก็มีครอบครัว บางทีเค้าก็ไม่ทัน คือหมุนเงินไม่ทัน มีแบบเอาเงินไปลงทุนทำของขาย แต่เค้ามือใหม่บางทีใจร้อนอยากได้เงินเร็ว ๆ ก็มีล้มเหลวบ้าง เราก็เอามาจากที่เพื่อนเค้าทำมาดูของเราว่าจะทำแบบไหนให้ได้” (ครอบครัว 4)

3.1.6 หลักการศาสนา คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่เกิดการเรียนรู้ สามารถจัดการตนเองและในครอบครัวให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจครัวเรือนได้ เนื่องจากการยึดตามหลักการของศาสนาอิสลามที่ได้กำหนดให้หน้าที่ในการดูแลสมาชิกในครอบครัวคือหน้าที่ของสามี ซึ่งการที่มีหลักคิดเช่นนี้ทำให้สามีจึงต้องมีความพยายามในการหาปัจจัยยังชีพเพื่อที่จะดูแลสมาชิกในครอบครัวให้สุขสบาย ดังคำกล่าวที่ว่า “คือเค้าจะมองว่า เฮ้ยไม่ได้ เค้าต้องเป็นคนดูแลเรานะ แต่เราทำงานหาเงินเองได้ หาได้ประมาณนึง เค้าก็เลยต้องแบบเอาต้องทำให้ได้ ซึ่งตอนนี้เค้าก็มีธุรกิจของตัวเองใหญ่โตกว่าเราอีก คือเค้ามองว่าไม่ได้มันคือหน้าที่เค้า ศาสนาก็บอกมันเป็นหน้าที่ของเค้าที่จะต้องคอยดูแล ทำนองนี้” (ครอบครัว 9)

3.2 เจือปนในตัวบุคคล เจือปนในตัวบุคคล 5 ด้าน ดังนี้

3.2.1 การไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย จากการศึกษาพบว่าครอบครัวหลายครอบครัวจะมีการวางแผนค่าใช้จ่ายต่าง ๆ อย่างดี จะซื้อของสิ่งใดก็ตามคิดถึงความจำเป็นก่อนเสมอ โดยไม่ตามกระแสนิยมของสังคมว่าจะต้องมีต้องได้ ดังคำกล่าวที่ว่า “ไม่มีเลยจะบอกว่าทั้งคู่ไม่มีเลยในเรื่องฟุ่มเฟือยเรื่องของอะไรแบบนี้จะเรื่องกินมากกว่า เหมือนกับออนไลน์ซื้อปิ้งเสียบ้างรองเท้าบ้างน้อยมาก อาแปะก็แทบจะไม่มีเลย เงินที่เราหาไม่ได้ใช้กับตรงนั้น ส่วนใหญ่จะมามองกับร้าน อุปกรณ์ที่จะใช้ทำมาหากิน เปลี่ยนนั้นเปลี่ยนนี้” (ครอบครัว 7)

3.2.2 การพึ่งตนเองรู้จักรับผิดชอบ จากการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่จะมีการรับผิดชอบตัวเองตั้งแต่ยังเด็ก บางครอบครัวช่วยพ่อแม่ทำงานหารายได้เข้าครอบครัวด้วยการช่วยขายขนมส่งขนมตามร้านต่าง ๆ สมัยเรียนระดับมหาวิทยาลัยหารายได้เสริมจากการขายของออนไลน์ ทำงานพาร์ทไทม์หาเงินส่งตัวเองเรียนหนังสือ มีการวางแผนการเงินการใช้จ่ายต่าง ๆ เพื่อจะได้ไม่รบกวนค่าใช้จ่ายจากที่บ้าน ดังคำกล่าวที่ว่า “กะชอบหารายได้เสริม ขายของออนไลน์ ชอบหาทุน เช่นทุนทำงาน เพราะเป็นคนอยากหาเงินเอง เนื่องจากเกรงใจที่ขอเงินแม่บ่อย ๆ” (ครอบครัว 1) “คือเริ่มขายของนั้นแหละ ถ้าว่ามีจิง ๆ ก็ตอนเรียนมหาลัยนั้นแหละ ขายบูหรือนั่นอะแต่ตัวเองไม่ได้สู้ชนะ” (ครอบครัว 4)

3.2.3 การตระหนักรู้และการรู้จักตัวเอง จากการศึกษาพบว่าครอบครัวที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่สามารถเก็บเงินได้ จะให้อีกฝ่ายเป็นผู้ช่วยดูแลรับผิดชอบให้ บางครอบครัวภรรยาขอใช้จ่ายไม่สามารถเก็บเงินได้ จึงมอบหมายให้สามีเป็นผู้ช่วยดูแลแทน หรือบางครอบครัวก็มอบหมายให้ภรรยาดูแลแทน ในขณะที่บางครอบครัวที่ได้รับการสนับสนุนจากทางบ้านมาโดยตลอด จะมีนิสัยใช้จ่ายฟุ่มเฟือยก็

จะต้องหารายได้เสริม เพราะมองว่าตนเองใช้จ่ายเก่งจึงต้องหารายได้เก่ง เพื่อให้เกิดความสมดุลในการใช้จ่าย ดังคำกล่าวที่ว่า “การออมต้องถามคนนี้นักคนเดียว เพราะฝ่ายที่ใช้เงินหมดธนาคารคนนี้ (ตัวเอง) ส่วนฝ่ายออมคือคนนี้ คือหนูรู้ตัวพี่ เก็บเงินไม่อยู่ สปอร์ต ใจดี สวย อะไรเงี้ย เก็บเงินไม่อยู่แล้วชอบใช้ ก็รู้ว่าเค้าเก็บคนเดียว” (ครอบครัว 2) “เราเป็นคนชอบใช้ชอบซื้อ เก็บเงินไม่อยู่ เราต้องฝ่ายอาแบเป็นคนเก็บ อย่างเงินที่ให้เราเป็นรายเดือน ให้เค้าเป็นคนเก็บให้เราเลย” (ครอบครัว 9)

3.2.4 การศึกษาเรียนรู้เสมอและลองผิดลองถูก จากการศึกษาพบว่าครอบครัวส่วนใหญ่มีการศึกษาสิ่งที่ตนเองต้องการต่อยอดหรือพัฒนาหารายได้เสริมอยู่เสมอ บางครอบครัวทำธุรกิจขนาดเล็ก มีการศึกษาข้อมูลอยู่เสมอว่าปัจจุบันกระแสความนิยม หรือแนวทางในการจัดหารายได้เสริมทำอะไร ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้ทำให้ครอบครัวมีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ดังคำกล่าวที่ว่า “แต่ด้วยความที่เธอเป็นคนที่ชอบหาข้อมูล ถ้าอยากได้อะไรก็จะเก็บข้อมูลมาสังเคราะห์แล้วแหละแล้วก็มาบอกเรา ว่าอันนี้จะเอาอันนั้นแบบนี้ ๆ เราก็ตามนั้นถ้าเอาก็เอาได้ แต่ค่าใช้จ่ายในบ้านก็เหมือนเดิมจะตัดส่วนใดส่วนหนึ่งของความจำเป็นมันก็ไม่ได้ เออโอเคเราก็ไม่ได้อะไร” (ครอบครัว 4)

3.2.5 การปรับตัว คือ การที่ครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีการปรับตัวตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะในช่วงสถานการณ์โควิดที่ผ่านมามีผลกระทบ แต่ครอบครัวก็มีการปรับตัวเองให้เข้ากับสถานการณ์ มีการศึกษา สืบหาข้อมูลที่เปลี่ยนแปลง ปรับสภาพการณ์ของธุรกิจให้เหมาะสมและสามารถพุงต่อไปได้ ดังคำกล่าวที่ว่า “แต่ผมก็ต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ อย่างเช่น ก่อนหน้านี้ที่เราไปเดินตลาดที่มีตัวตนจริง ๆ หมายถึง ตลาดมะพร้าว แต่ว่าตอนนี้เราก็ไปออนไลน์แทน ก็ไปหาของในกลุ่มที่เขาซื้อขายบางทีอาจจะถูกกว่าในตลาดจริง ๆ ก็ได้มันก็ได้อยู่เหมือนกัน แต่กำลังซื้อของคนอื่นอาจจะลดลง แต่ของไม่ได้ขาดมาก แต่ว่ามันก็มีเดือนที่แล้วกลายเป็นทะเลาะไปเลย” (ครอบครัว 2)

ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือนมีความหมายที่หลากหลายแนวคิด โดยทั่วไปหมายถึงการมีรายได้มากกว่ารายจ่าย (Beshears et al., 2018; Poltorak et al., 2022) จากการศึกษาพบว่าความมั่นคงด้านเศรษฐกิจของครัวเรือน ตามความเข้าใจและการปฏิบัติของครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่ประกอบด้วย 1) การลงทุนและการหารายได้เสริม 2) การออม 3) วิธีการคิดที่ดี ได้แก่ 3.1) การออมก่อนการใช้ 3.2) การคิดการไกล 3.3) การปิดหนี้ให้เร็วที่สุด 3.4) มองความจำเป็นมากกว่าหน้าตาทางสังคม 3.5) เงินลงทุนต้องไม่กระทบกับเงินหลัก 3.6) มีการศึกษาเรียนรู้อยู่เสมอ 4) การแบ่งบัญชีชัดเจนและเปิดบัญชีโดยไม่มีแอปและบัตรเครดิตเอ็ม 5) การมีเงินเดือนประจำ และ 6) การมีทรัพย์สินครอบครอง ซึ่งสอดคล้องกับกรอบความมั่นคงด้านเศรษฐกิจของครัวเรือน ขององค์กร Prosperity Now (เดิมชื่อ Corporation for Enterprise Development) เป็นองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรระดับชาติที่ตั้งอยู่ในกรุงวอชิงตัน ดี ซี ที่ดำเนินการด้านขยายโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับครอบครัวและชุมชนที่มีรายได้น้อยในสหรัฐอเมริกา (Prosperity Now, 2017) ที่ได้แบ่งความมั่นคงทางเศรษฐกิจออกเป็น 7 ด้าน ได้แก่ 1) การนำทางหรือตัดสินใจ (navigate) 2) การเรียนรู้ (learn) 3) รายได้ (earn) 4) การออม (save) 5) การลงทุน (invest) 6) การครอบครอง (own) และ 7) การปกป้องรักษา (protect) โดยครอบครัวมุสลิมมีความเห็นในด้านการบริหารความมั่นคงด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนในลักษณะกระบวนการจัดการที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและมีระบบที่ชัดเจน ซึ่งไม่ใช่เพียงการลดรายจ่ายเท่านั้นแต่รวมถึงการลงทุน การเรียนรู้ และการมีทัศนคติด้านการเงินที่ดีพร้อมกัน ผู้วิจัยเห็นว่าข้อค้นพบนี้มีความสำคัญในประเด็นการแก้ปัญหาหนี้สินครัวเรือนที่จำเป็นจะต้องเริ่มต้นตั้งแต่การสร้างความรู้เข้าใจด้านการเงินและทัศนคติด้านการเงินที่ดีแก่ครอบครัวรุ่นใหม่ ซึ่งนอกเหนือจากการสอนการลงทุน การออม และการจัดการทางการเงิน การมีวิธีการด้านการเงินที่ดีจะช่วยให้ครอบครัวรุ่นใหม่ประสบความสำเร็จในการบริหารเงินของครอบครัวได้ในอนาคต (Holland, 2022; Horwit et al., 2020)

สำหรับประเด็นการเรียนรู้ในการจัดการตนเองและการจัดการภายในครอบครัว จากการศึกษาพบว่าองค์ประกอบของการเรียนรู้ของครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีประเด็นที่สำคัญ 3 ส่วนที่สำคัญคือ 1) มีกระบวนการเรียนรู้ โดยมีการศึกษาเรียนรู้ตลอดเวลา มีการติดตามเทรนด์จากสื่อต่าง ๆ เพื่อการเรียนรู้และเท่าทันสถานการณ์อยู่เสมอ 2) มีเนื้อหาที่จะเรียนรู้ โดยพบว่าส่วนใหญ่เรียนรู้ด้านการเงิน การเลี้ยงดูและการศึกษาของบุตร และการธุรกิจ และ 3) มีเหตุผลในการเรียนรู้ ด้วยความสำคัญจากคำสอนของศาสนาอิสลามที่ตักเตือนให้เน้นเรื่องการหาความรู้ ปัจจัยด้านความต้องการในการหารายได้เพิ่มความต้องการเป็นแบบอย่างการเรียนรู้ให้คนในครอบครัว องค์ประกอบของการเรียนรู้ของครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่ในประเด็นการสร้างความรู้ความมั่นคงทางเศรษฐกิจนี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (transformative learning theory) โดยครอบครัวมุสลิมมีความตระหนักในประเด็นปัญหาของหนี้สินและต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองและครอบครัวเพื่อให้หลุดออกจากสถานะหนี้สินที่กำลังเผชิญ ซึ่งประสบการณ์สำคัญที่ตัวชี้ขึ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคือการนำตัวเองเข้าไปอยู่ในพื้นที่การเรียนรู้ใหม่โดยเฉพาะการติดตามเทรนด์จากสื่อต่าง ๆ การหาความรู้ทั้งระยะสั้นและระยะยาว การร่วมแลกเปลี่ยนกับผู้ที่มีประสบการณ์ (Dirkx, 1998; Rodríguez Aboytes &

Barth, 2020; Taylor & Cranton, 2012) ซึ่งครอบครัวมุสลิมตระหนักถึงการเกิดกระบวนการคิด และการปฏิบัติใหม่ที่แตกต่างกันจากประสบการณ์เดิมของตนเอง (Kitchenham, 2008; Mezirow & Taylor, 2009) นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้ของครอบครัวมุสลิมมีลักษณะที่สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่เป็นการเรียนรู้แบบอิสระและกำกับตนเอง การสะสมรากฐานของประสบการณ์และความรู้ การมีเป้าหมายที่ชัดเจน การนำไปใช้งานได้จริง และต้องแสดงความเคารพในการเรียนรู้ (Merriam, 2018; Russell, 2006) โดยแหล่งเรียนรู้และในส่วนของจัดการตนเองและการจัดการภายในครอบครัว (Boss, 1988) ได้แสดงความเห็นถึงการจัดการภายในครอบครัวว่า การจัดการภายในครอบครัวไม่ได้หมายถึงการพยายามให้ครอบครัวอยู่ในสภาพเดิมก่อนหน้าที่จะเผชิญปัญหา หรือ สถานการณ์ใด สถานการณ์หนึ่ง แต่การจัดการครอบครัวจะต้องนำไปสู่สถานภาพหรือระดับใหม่ของครอบครัว ความล้มเหลวในการจัดการครอบครัวไม่ได้หมายความว่าครอบครัวนั้นจะต้องประสบปัญหาเสมอไป แต่หลังจากปัญหาครอบครัวจะปรับไปสู่การสร้างหน้าที่ใหม่ภายในระบบครอบครัวที่ดีกว่า โดยจากการศึกษาพบว่าครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่มีการจัดการตนเองเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจด้วย ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1) การบริหารจัดการเศรษฐกิจครัวเรือน ได้แก่ การวางแผนชำระหนี้ การวางแผนระยะยาว การลงทุนและการหารายได้เสริม การจัดการเงินเก็บฉุกเฉิน การลงทุน การแบ่งบัญชีชัดเจน และ 2) การจัดการตนเองและภายในครอบครัวที่ดี ได้แก่ การช่วยเหลือระหว่างสามีและภรรยา การสอนสมาชิกในครอบครัวในการออม การตัดสินใจร่วมกัน การสื่อสารอยู่เสมอ และมอบหมายไว้วางใจภรรยา ซึ่งข้อค้นพบนี้มีความสอดคล้องกับพฤติกรรมการสร้าง ความมั่นคงของคอนอเมริกันบางส่วนที่ให้ความสำคัญกับการออม การกักตุน และการแลกเปลี่ยนทรัพยากรร่วมกัน (Morduch & Schneider, 2017) และมีเงื่อนไขของการเรียนรู้ การจัดการตนเอง และการจัดการภายในครอบครัว ที่นำไปสู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือน มี 2 เงื่อนไข คือ 1) เงื่อนไขทางสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว การได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงาน การได้รับการปลูกฝังจากครอบครัว การมีประสบการณ์ช่วยพ่อแม่ในวัยเด็ก ประสบการณ์จากการทำงาน และหลักการศึกษา และ 2) เงื่อนไขตัวบุคคล ประกอบด้วย การไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย การพึ่งตนเองรู้จักรับผิดชอบ การตระหนักรู้ และการรู้จักตัวเอง การศึกษาเรียนรู้เสมอและลองผิดลองถูก และการปรับตัว โดยสรุป ข้อค้นพบของการศึกษานี้มีความหมายเชิงปฏิบัติสำหรับผู้กำหนดนโยบาย สถาบันการเงิน และครอบครัวหนุ่มสาวมุสลิม ผู้กำหนดนโยบายสามารถใช้ข้อมูลนี้เพื่อออกแบบโปรแกรมที่ส่งเสริมความรู้ทางการเงินและการศึกษาในครอบครัวรุ่นใหม่มุสลิมหรือครอบครัวรุ่นใหม่อื่น ๆ นอกจากนี้สถาบันการเงินสามารถปรับบริการของตนเพื่อตอบสนองความต้องการทางการเงินเฉพาะของประชากรกลุ่มนี้ โดยครอบครัวรุ่นใหม่สามารถใช้ข้อมูลนี้เพื่อพัฒนากลยุทธ์ที่ส่งเสริมความมั่นคงทางการเงินของครัวเรือนต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

2. การเรียนรู้ การจัดการตนเองและการจัดการภายในครอบครัวสู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือนของครอบครัวมุสลิมรุ่นใหม่ เป็นองค์ความรู้ที่มีความสำคัญอีกด้านหนึ่งสำหรับครอบครัวรุ่นใหม่ในการเห็นตัวอย่างของการเรียนรู้และการจัดการตนเองและการจัดการภายในครอบครัวเพื่อนำไปปรับใช้ในบริบทของครอบครัวแต่ละบุคคล ที่จะสามารถนำไปสู่การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในครัวเรือน นอกจากนี้สถาบันการศึกษาในทุกะดับสามารถจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเงินหรือด้านเศรษฐกิจให้เหมาะสมตามความสนใจและรูปแบบการเรียนรู้ของครอบครัวรุ่นใหม่ต่อไป

4. องค์กรที่ทำงานด้านการพัฒนาครอบครัวทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เช่น กระทรวงการคลัง ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) สำนักงานพาณิชย์จังหวัด สมาคมที่ทำงานด้านครอบครัว และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการกำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาส่งเสริมครอบครัวรุ่นใหม่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กิจกรรมอบรมระยะสั้น การทำโครงการรณรงค์ส่งเสริมให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจครัวเรือน เป็นต้น

ข้อค้นพบจากการศึกษาในครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงรายละเอียดของสภาพหนี้สินและองค์ประกอบของตัวแปรที่เกี่ยวข้องอันได้แก่ ตัวแปรการเรียนรู้ การจัดการตนเองและการจัดการภายในครอบครัว และความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือนของครอบครัวรุ่นใหม่ในพื้นที่จังหวัดยะลา และเงื่อนไขทั้งภายในบุคคลและสภาพแวดล้อมบุคคล ว่าเป็นอย่างไร ซึ่งตัวแปรปัจจัยเหล่านี้สามารถนำมาพัฒนาเป็นตัวแปรในการศึกษา จากข้อค้นพบทำให้ผู้วิจัยทราบเพียงรายละเอียดเกี่ยวกับตัวแปรต่าง ๆ แต่ยังไม่สามารถพิสูจน์ในเชิงประจักษ์ได้ว่า ตัวแปรที่ค้นพบนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างไร ดังนั้นหากผู้วิจัยสนใจศึกษา สามารถนำข้อค้นพบจากตัวแปรเหล่านี้ มาพัฒนาเป็นงานวิจัยในเชิงปริมาณ ในรูปแบบการวิจัยเพื่อหาความสัมพันธ์ ทำนาย หรือความสัมพันธ์เชิงสาเหตุต่อไป

เอกสารจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

งานวิจัยนี้ได้รับการอนุมัติและดำเนินการตามหลักการที่กำหนดโดยคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี รหัสโครงการวิจัย psu.pn. 2-049/64 หนังสือรับรองเลขที่ AF/20-04-v.01.0

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

จิระวัฒน์ ปั่นเปี่ยมรัชฎ์, วรพรรณ ชาญด้วยวิทย์, ยศ วัชรคุปต์, พลอย ธรรมภิรานนท์, พลิชัฐ พังนา, วรณภา คุณากรวงศ์, วรดีธ์ บุญรัตนกรกิจ และนุชนิต นาคพิทักษ์. (2559). *โครงการการสังเคราะห์งานวิจัยว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรในมิติการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความมั่นคงทางการเงินของประชากร: รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์*. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรม.

ชุดาณัฏฐ์ ทองนิล. (2557). *ศึกษาภาวะหนี้สินของนายทหารชั้นประทวนสังกัด กรมราชองครักษ์*. [การค้นคว้าอิสระ], มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

ดลิตา อมรเหมานนท์. (2561). *โครงการทักษะทางการเงินกับการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากรกรณีศึกษาจังหวัดตรัง*. รายงานการวิจัย. ตรัง: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง.

ปิ่นภักดิ์ วรรณศรี. (2558). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อหนี้สินของเกษตรกรผู้ปลูกอ้อย ข้าว และมันสำปะหลัง: กรณีศึกษาเกษตรกรในเขตพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี และเพชรบุรี*. [การค้นคว้าอิสระ], มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ไพโรจน์ บัวสุข. (2557). *แนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินเกษตรกรตามแนวพุทธของปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดขอนแก่น*. *วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร*, 5(2), 19-28.

ภัทราภรณ์ แก้วจรรย์. (2558). *ภาวะหนี้สินของพนักงานจ้างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาลนครแหลมฉบัง อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี*. [ปริญญาานิพนธ์มหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยบูรพา

มนสิการ กาญจนะจิตรา, กัญญาพัชร สุทธิเกษม, และรินา ติเตดี. (2560). *เมื่องานรัดตัวจะสร้างครอบครัวได้อย่างไร สมดุลชีวิตและงานของคนรุ่นใหม่*. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

ศิริภา โกคาพณชัย และสัญญา เคนาภูมิ. (2560). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาระหนี้สินของเกษตรกรอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย*. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์*, มจร. 5 (พิเศษ), 192-201.

สุกฤตา สงวนพันธุ์. (2558). *ทำความเข้าใจหนี้ครัวเรือน*. *Bankers' Talk ธนาคารแห่งประเทศไทย*, 3(1), 1-2.

สุกานดา กลิ่นขจร และนรรฐ์ รื่นกวี. (2555). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาระหนี้สินของเกษตรกร จังหวัดนครราชสีมา กรณีศึกษา อำเภอด่านขุนทด และอำเภอนโนนสูง*. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน.

- สุขน ทิพย์ทิพากร และพิทักษ์ ศิริวงศ์. (2559). ภาวะหนี้สินของพนักงานในสถานประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) กรณีศึกษา: สถานประกอบการด้านสิ่งพิมพ์ ในจังหวัดนครปฐม. *Veridian E-journal, Silpakorn University*, 9(2), 1276-1292.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). *รายงานดัชนีความก้าวหน้าของคน ปี 2565*. สำนักงานกรุงเทพฯ: สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- โสมรัตน์ จันทรัตน์, อัจฉนา ลำชา, กฤษฎ์เลิศ สัมพันธ์รักษ์ และภูมิใจ ตั้งสวัสดิรัตน์ (2560, 26 มิถุนายน). มุมมองใหม่หนี้ครัวเรือนไทย ผ่าน Big Data ของเครดิตบูโร. สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วยอิ้งการณ. <https://www.pier.or.th/abridged/2017/10/>.
- อนันต์ ภาวสุทธิไพบูลย์. (2559). *ผลกระทบของปัจจัยประชากรต่อสถาบันครอบครัวและชุมชนในชนบท*. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภาษาอังกฤษ

- Arlinghaus, K. R., & Johnston, C. A. (2018). Advocating for behavior change with education. *American journal of lifestyle medicine*, 12(2), 113-116.
- Beer, C., & Schürz, M. (2007). Characteristics of household debt in Austria. *Monetary Policy & the Economy*, 2, 58-79.
- Beshears, J., Choi, J. J., Laibson, D., & Madrian, B. C. (2018). Behavioral household finance. In *Handbook of Behavioral Economics: Applications and Foundations 1*, 177-276. Elsevier.
- Boss, P. G. (1988). *Family Stress Management*. Sage.
- Daly, K. J. (2007). *Qualitative methods for family studies and human development*. Sage.
- Dirkx, J. M. (1998). Transformative learning theory in the practice of adult education: An overview. *PAACE journal of lifelong learning*, 7, 1-14.
- Holland, K. (2022). *You are Worthy: Change Your Money Mindset, Build Your Wealth, and Fund Your Future*. She Writes Press.
- Horwitz, E., Klontz, T., & Klontz, B. (2020). *Money mammoth: Harness the power of financial psychology to evolve your money mindset, avoid extinction, and crush your financial goals*. John Wiley & Sons.
- Kanfer, F. H., & Goldstein, A. P. (1991). *Helping people change: A textbook of methods*. Pergamon Press.
- Kitchenham, A. (2008). The evolution of John Mezirow's transformative learning theory. *Journal of transformative education*, 6(2), 104-123.

La Cava, G., & Simon, J. (2005). Household debt and financial constraints in Australia. *Australian Economic Review*, 38(1), 40-60.

McKenry, P. C., & Price, S. J. (2005). *Families and change: Coping with stressful events and transitions*. Sage.

Merriam, S. B. (2018). Adult learning theory: Evolution and future directions. In *Contemporary theories of learning* (pp. 83-96). Routledge.

Mezirow, J., & Taylor, E. W. (2009). *Transformative learning in practice: Insights from community, workplace, and higher education*. John Wiley & Sons.

Mian, A., Sufi, A., & Verner, E. (2017). Household debt and business cycles worldwide. *The Quarterly Journal of Economics*, 132(4), 1755-1817.

Miles, M. B., Huberman, A. M., & Saldaña, J. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage.

Morduch, J., & Schneider, R. (2017). *The financial diaries: How American families cope in a world of uncertainty*. Princeton University Press.

Ogawa, K., Kitasaka, S.-i., Yamaoka, H., & Iwata, Y. (1996). An empirical re-evaluation of wealth effect in Japanese household behavior. *Japan and the World Economy*, 8(4), 423-442.

Poltorak, A., Khrystenko, O., Sukhorukova, A., Moroz, T., & Sharin, O. (2022). Development of an integrated approach to assessing the impact of innovative development on the level of financial security of households. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 1(13), 115.

Prosperity Now. (2017). *Prosperity Now's Framework for Increasing Household Financial Security*. Prosperity Now.

Pyett, P. M. (2003). Validation of qualitative research in the "real world". *Qualitative health research*, 13(8), 1170-1179.

Rodríguez Aboytes, J. G., & Barth, M. (2020). Transformative learning in the field of sustainability: a systematic literature review (1999-2019). *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 21(5), 993-1013.

Russell, S. S. (2006). An overview of adult-learning processes. *Urologic nursing*, 26(5), 349-352.

Shi, J., Mo, X., & Sun, Z. (2012). Content validity index in scale development. *Zhong nan da xue xue bao. Yi xue ban= Journal of Central South University. Medical sciences*, 37(2), 152-155.

- Sousa, D. (2014). Validation in qualitative research: General aspects and specificities of the descriptive phenomenological method. *Qualitative Research in Psychology*, 11(2), 211-227.
- Taylor, E. W., & Cranton, P. (2012). *The handbook of transformative learning: Theory, research, and practice*. John Wiley & Sons.
- Thomas, F. B. (2022). The role of purposive sampling technique as a tool for informal choices in a social Sciences in research methods. *Just Agriculture*, 2(5), 1-8.
- Verner, E., & Gyöngyösi, G. (2020). Household debt revaluation and the real economy: Evidence from a foreign currency debt crisis. *American Economic Review*, 110(9), 2667-2702.